

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för kultur-, religions- och utbildningsvetenskap

”Kunskap är inget entydigt begrepp”

- en diskursanalys av begreppen *lärare* och *fritidspedagog* utifrån Lpo94 och Lgr11

Författare:
Anna Gunnarsson och Sophie Sund Edäng

2012

Examensarbete, Grundläggande nivå, 15 hp
Pedagogik
Läroprogrammet

Handledare: Bengt Nilsson
Examinator: Peter Gill

Citatet i studiens titel återfinns både i Lpo94 (Skolverket, 1994) och i Lgr11 (Skolverket, 2011) under *Skolans uppdrag* i det första kapitlet (s. 6 respektive s. 10).

Sammanfattning

Studien har diskuterat och analyserat de två senaste svenska läroplanerna. Med hjälp av kritisk diskursanalys har den nya läroplanen Lgr11 (Skolverket, 2011) och den föregående läroplanen Lpo94 (Skolverket, 1994) närlästs på ett ifrågasättande och granskande sätt. Syftet har varit att se om, och i så fall i hur stor omfattning, ord såsom *lärare* och *fritidspedagog* förekommer. Förekomsten eller frånvaron av dessa ord har sedan getts olika möjliga tolkningsförslag för att se vad det skulle kunna innebära eller betyda när dessa ord förekommer, och framförallt när de inte förekommer. Resultaten har visat att ordet *fritidspedagog* inte nämns över huvud taget, och att ord såsom *fritidshem* inte alls förekommer i samma utsträckning som exempelvis ordet *lärare* eller *skola*. Vidare har detta sedan diskuterats utifrån vad det kan betyda för de olika professionernas status inom skolan om deras respektive yrken förekommer eller inte i den läroplan som är menad att gälla för dem. Analysen har gjorts med målet att kunna visa hur många olika sätt viktiga dokument såsom skolans läroplan kan läsas och tolkas på.

Nyckelord: Lärare, fritidspedagog, skola, fritidshem, läroplan, Lpo94, Lgr11.

Innehåll

1. Inledning	5
1.1. Problemformulering	5
1.2. Syfte och frågeställningar	6
2. Bakgrund	6
2.1. Läroplansteori	7
2.2. Läroplansreformer	10
2.3. Tidigare forskning	11
2.4. Övriga styrdokument	13
2.5. Begreppsdefinitioner	15
2.5.1. <i>Fritidspedagog och lärare</i>	15
2.5.2. <i>Fritidshem</i>	17
2.5.3. Läroplanernas benämningar	17
3. Metod	18
3.1. Val av metod	18
3.2. Avgränsning och urval	23
3.3. Procedur	24
4. Resultat och analys	26
4.1. Inledning	27
4.2. Skolans värdegrund och uppdrag	28
4.3. Övergripande mål och riktlinjer (Mål och riktlinjer)	30
4.4. Kunskaper	33
4.5. Skola och hem	34
4.6. Övergång och samverkan	35
4.7. Skolan och omvärlden	36
4.8. Elevernas ansvar och inflytande	37
4.9. Rektorns ansvar	38

5. Diskussion	39
5.1. Resultatdiskussion	39
5.2. Metoddiskussion	46
5.3. Slutord	47
5.4. Förslag till fortsatt forskning	49
Referenser	51

1. Inledning

Den svenska skolan har under många år använt sig av läroplaner som styrande dokument för sina verksamheter. De är dock inte alltid identiska och likalydande då läroplanerna utvecklas och förändras med åren. Detta är något som alla pedagoger som arbetar i skolan har att förhålla sig till. Nya läroplaner kan förutom förändringar i kursplanerna även innebära förändringar i kapitlen som rör skolans uppdrag, mål och värdegrund. Dessa förändringar kan te sig små och synas vara främst språkliga, men de kan vara intressanta att studera då det språk som valts för att uttrycka skolans grundläggande och gemensamma värderingar säger mycket om den rådande synen på skolan.

Studien analyserar de första två kapitlen i den föregående läroplanen Lpo94 *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet* (Skolverket, 1994) och i den nu gällande läroplanen Lgr11 *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011* (Skolverket, 2011). I dessa två kapitel presenteras skolans uppdrag och värdegrund, och studien granskar om och hur läroplanerna skiljer sig från varandra vad gäller språk och ordval. Studien belyser förekomsten av begrepp såsom *lärare* och *fritidspedagog* i ett försök att kartlägga hur olika delar av läroplanernas texter vänder sig till olika professioner inom skolan.

1.1. Problemformulering

Under utbildningen har vi funnit det svårt att läsa och ta till sig av läroplanens innehåll och veta vilka delar som gäller för lärare inom grundskolan och vilka delar som gäller för pedagoger inom fritidshemmet. Vi har båda arbetat i fritidshem och har då upplevt det svårt att tolka vilka delar i den rådande läroplanen som gäller för fritidshem, och indirekt vilka delar som inte gör det. Eftersom detta är det styrdokument som även ska gälla för fritidshemmet så har vi reagerat på bristen på, eller den totala avsaknaden av, ord såsom *fritidshem* och *fritidspedagog* i läroplanerna. Därför kommer denna studie att diskutera och analysera den gällande läroplanens språk för att se vad den faktiskt säger och hur det som skrivs sedan kan tolkas. Vidare vill vi jämföra detta med den tidigare läroplanen för att se om, och i så fall hur, språket har ändrats till den nya läroplanen samt om och hur texten vänder sig till olika professioner inom skolan.

1.2. Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att analysera de båda svenska läroplanerna Lpo94 (Skolverket, 1994) och Lgr11 (Skolverket, 2011) utifrån en språklig innehållsanalys på begrepps nivå för att se om, och i så fall hur, texternas olika delar vänder sig till lärare respektive fritidspedagoger. Eftersom läroplanen är det dokument som både lärare och fritidspedagoger ska arbeta efter så bör det tydligt framgå vilka uppdrag de olika professionerna har. Läroplanernas första två kapitel studeras och ges möjliga tolkningar utifrån olika sätt som dokumentet kan tänkas läsas och förstås på.

Följaktligen är frågeställningarna för denna studie dessa:

Vilka delar av de första två kapitlen i Lpo94 samt Lgr11 gäller för vilken profession inom skolan? Vilka delar kan anses gälla för lärare respektive fritidspedagoger, och vad kan detta tänkas innebära för yrkesidentitet och verksamhet i skolan?

Hur har det språkliga och begreppsliga innehållet förändrats i den nya läroplanen jämfört med den gamla, vad gäller exempelvis förekomsten av ord såsom lärare, fritidshem och fritidspedagog?

2. Bakgrund

Här i Skandinavien insåg vi tidigt att det är viktigt med utbildning och den obligatoriska skolan infördes redan i början av 1800-talet, då det ansågs att det är samhällets plikt och ansvar att utbilda befolkningen (Egelund, Haug & Persson, 2006). Dock fanns det, då som nu, kritiska röster mot de reformer som genomfördes och skolan ställdes redan då inför olika utmaningar och problem. Som exempel kan nämnas att: *öEtt ständigt ämne för irritation bland folkskollärarna var den låga status kåren åtnjötö* (Egelund et al., 2006, s. 16). Hur skolsystemet såg ut då är inte något som ska utvecklas vidare här. De attityder som fanns kring skolan i allmänhet då kan dock vara intressanta även i detta sammanhang idag. Exempelvis att: *öI kampen om att ge folkskolan*

status som bottenskola för läroverken vägde säkerligen lärarkårens egenintresse lika starkt som någonsin själva reformidénö (Egelund et al., 2006, s. 16).

2.1. Läroplansteori

Läroplaner som styrdokument har använts i den svenska skolan sedan läroplansreformen 1962 (Egelund et al., 2006). Då den nationella läroplanen skapades var det för att skapa ett mer jämlikt skolväsende över landet (Lindensjö & Lundgren, 2000). Den första läroplanen, Lgr62, har sedan efterföljts av Lgr69, Lgr80, Lpo94 och nu senast Lgr11. Redan 1919 skapades det dock undervisningsplaner som tog upp vad som var viktig kunskap och därmed vad som var viktigt för skolan att undervisa om (Lindensjö & Lundgren, 2000). Läroplaner är de dokument som anger vad som räknas som giltig kunskap i vårt samhälle idag. Att välja ut vilken kunskap som är värd att förmedla är nödvändigt när undervisning sker i organiserade former såsom är fallet inom det svenska skolväsendet (Linde, 2006).

Läroplanen och dess inflytande som styrande dokument har dock inte alltid varit självklart, det har också fungerat som en källa till diskussion och ifrågasättande. En av de mer kritiska rösterna har varit den engelske forskaren Basil Bernstein, som har ställt frågorna: *öVem är det som bestämmer vad som ska räknas som giltig kunskap? Är det läroplansmakaren eller de som tillämpar läroplanen?ö* (Bernstein i Linde, 2006, s. 5) Vidare står också att läsa att:

Bernsteins sats kan också leda till funderingar om undervisning som symboliskt våld. Det faktum att någon räknar visst stoff som giltig kunskap och föreskriver det för andra är att gå in och knåda i subjektiviteten, att till del bestämma över andras världs- och livsåskådningar (Linde, 2006, s. 5).

Ett sätt att minska den makt som styrdokumentet kan anses ha över skolan kan dock vara att öppna upp för gemensamma beslut:

[í] det eviga dilemmat om läroplanen som makt över de ungas sinnen kan komma att brytas genom att gemensamma demokratiska överväganden om vad som ska studeras, och på vilket sätt, kan komma att göras mellan lärare och elever (Linde, 2006, s. 45).

Även Lindensjö och Lundgren (2000) kommer in på ämnet makt när de talar om förnyelse av läroplaner, även om det kan anses vara en annan typ av makt. Bland annat skriver de att: *öVarje förändring är resultatet av en kamp om makten över innehållet* (Lindensjö & Lundgren, 2000, s. 16).

Ett annat sätt att tolka och arbeta med läroplanstexter är att se det i förhållande till den undervisning som läroplanens innehåll mynnar ut i:

Ett sätt att se på förhållandet mellan formulerad läroplan och faktiskt genomfört undervisningsinnehåll är att utgå från läroplansformuleringen och betrakta avvikelser som icke önskvärda händelser. Att se på det sättet innebär att betrakta allt som lett till avvikelser som hinder vilka bör undersökas för att kunna avlägsnas (Linde, 2006, s. 48).

Detta får här fungera som ett exempel på hur läroplanen och den praktiska verksamhet som den ingår i kan diskuteras gemensamt. Att läroplanen ingår i ett större sammanhang diskuteras sedan vidare:

Ett alternativt sätt är att betrakta den formulerade läroplanen som en av alla de faktorer som påverkar undervisningsinnehållet och också inse att det finns många andra faktorer. Att se på läroplaner på det viset innebär att utgå från att den formulerade läroplanen inte förmår styra allt utan snarare är ett uttryck för gjorda kompromisser och överenskomna riktlinjer för en önskad utveckling (Linde, 2006, s. 48).

I och med Lpo94 (Skolverket, 1994) infördes fritidshemmet som en del av läroplanens titel, vilket inte varit fallet tidigare. Det tog dock några år innan läroplanen omarbetades för att även fungera som styrdokument för fritidshemmet. I Skolverkets *Allmänna råd och kommentarer för kvalitet i fritidshem* (Skolverket, 2007) står att läsa:

Läroplanen formulerades från början utifrån skolans verksamhet. Där angavs värdegrund och uppdrag samt mål och riktlinjer för verksamheten. Den anpassades 1998 för att också kunna användas i fritidshemmen. Det är därför läroplanen gäller för det obligatoriska skolväsendet och

förskoleklassen och skall tillämpas inom fritidshemmet. Verksamheterna har flera beröringspunkter. De utgår från barns utveckling och lärande samt arbetar med samma barn men de har delvis olika uppdrag (Skolverket, 2007, s. 11).

Vilka dessa uppdrag är, som delvis ska skilja sig åt mellan lärare och de som arbetar på fritids, är något som denna studie hoppas kunna klarlägga. De olika uppdragen diskuteras vidare på följande sätt:

För de avsnitt i läroplanen som behandlar grundläggande värden, förståelse och medmänsklighet, saklighet och allsidighet, normer och värden kan läroplanen helt och hållet tillämpas även av fritidshemmet. När det gäller de mer renodlade kunskapsmålen kan fritidshemmet bidra genom sina erfarenheter av en utforskande och laborativ och praktisk metodik (Skolverket, 2007, s. 12).

Skolverkets (2007) Allmänna råd behandlas utförligare under 2.3. *Övriga styrdokument* nedan.

Enligt Linde (2006) handlar utveckling och utbildning om att skaffa sig en omvärldsuppfattning och att skapandet av denna världsbild till stor del beror på vad som i styrdokumenterna föreskrivits som bra kunskap för oss, och som det därmed är meningen att vi ska få ta del av under skolgången. Vad som tas upp i läroplanernas värdegrund kan då i det här fallet ses som kunskap på samma sätt som kursplanernas innehåll. Att då förstå vad lärare eller fritidspedagoger faktiskt förväntas förmedla till eleverna blir då mycket viktigt, då det handlar om att på ett bra sätt bidra till unga människors uppfattning av sin omvärld.

Linde (2006) visar här hur många olika sätt det kan finnas att läsa en och samma läroplanstext på:

Inte minst det utbredda intresset för värdegrunden i Lpo94 visar andra möjliga läsårsyften än arbetstagarens läsning av sin instruktion. De visar också vilken variation av läsarter som finns av en läroplanstext. Somliga läser värdegrunden som en direktiv text, andra som en visionär text, vilken anger långsiktiga strävansmål. Åter andra läser den som en demonstrativ text avsedd att trumpeta ut den svenska statens moralisk-politiska ståndpunkter och åter andra läser den som ett

exempel på den svenska offentliga sammanhållningen genom att skapa konsensus genom kompromisser. Många flera läsararter är möjliga (Linde, 2006, s. 119).

2.2. Läroplansreformer

När det gäller styrning av skolan skriver Lindensjö och Lundgren (2000) följande:

Skolan är [...] en institution som svårligen kan styras. Det är en institution vars verksamhet avser att påverka och ge goda förutsättningar för lärande. De som arbetar i skolan förväntas ha en hög professionell kunskap, som också grundas i en lång historia. Att styra förutsätter förståelse av villkoren för den verksamhet som skall styras. Dessa villkor är inte bara materiella till sin natur utan i hög grad också mentala (Lindensjö & Lundgren, 2000, s. 13).

Senare går de in på läroplaner och hur de ändrats och bytts ut över tid. I en proposition som år 1990 presenterades av dåvarande socialdemokratiska skolministern Göran Persson, föreslogs det bland annat att: *öMål och riktlinjer skall anges i läroplaner för de olika skolformerna*ö samt vidare att: *öLäroplanerna skall primärt riktas till lärare och skolledare*ö (Lindensjö & Lundgren, 2000, s. 101). Detta handlade om förarbetet till Lpo94, en läroplan som innehöll en del förändringar:

Den mål- och resultatstyrning som föreslogs och senare godtogs av riksdagen ställde nya och andra krav på hur läroplanerna skulle utformas. Målen kan inte, menar föredragande statsrådet, utformas så att de blir direkt styrande för undervisningen. Det skulle innebära en alltför långt driven detaljstyrning. -Målen skall istället utformas så att de kan konkretiseras och preciseras på lokal nivå. Detta skall ske genom att lärarna tillsammans, t.ex. inom en arbetsenhet, med utgångspunkt i de centrala målen och i kommunens skolplan ställer upp preciserade mål för sin undervisningø(Lindensjö & Lundgen, 2000, s. 103-104).

Linde (2006) tar också upp en del intressanta aspekter kring införandet av Lpo94: *öReformerna av grundskolan och gymnasieskolan med den deltagande målstyrningen från och med 1994 års läroplaner innebär stor lokal frihet. Friheten innebär också stora krav på lärare och skolledare att lokalt finna vägarna för att nå de mål som föreskrivits*ö (Linde, 2006, s. 6).

Den senaste läroplanen, Lgr11, har reviderats och utgivits med Folkpartiets Jan Björklund som skolminister. Införandet av den nya läroplanen har försett skolan med ett styrdokument vars tredje kapitel, nämligen det största där kursplaner för grundskolans alla ämnen finns, på flera sätt är förändrat och försett med nytt innehåll. Kursplanerna har omarbetats liksom betygssystemet vilket har inneburit stora förändringar från den föregående läroplanen (Regeringen, 2012).

Som Björklund själv säger om den nya läroplanen:

Kraven i skolan ska vara tydliga och konkreta. Lärare, föräldrar och elever ska förstå vad som förväntas under lektionerna. Läroplanen slår fast att eleverna har rätt till strukturerad, lärarledd undervisning. Det är dags att uppvärdera läraren och undervisningen i skolan (Regeringen, 2012).

För att sammanfatta detta kan det ses om att *tydlighet* är något som ansetts vara viktigt i arbetet med, och införandet av, den nya läroplanen.

2.3. Tidigare forskning

I tidigare jämförelser mellan Lpo94 och Lgr11 har det bland annat undersökts läroplanernas innehåll ur ett genus- och jämställdhetsperspektiv (Engman & Janunger, 2010). Denna studie genomfördes innan den nya läroplanen (Lgr11) hade införts varför den kan ses som en av de allra första undersökningarna av denna läroplan och dess innehåll. Författarna har i denna studie tittat efter förändringar i formuleringar mellan den gamla och den nya läroplanen. Ett skäl till att de ser analys av läroplaner som viktigt är att dessa dokument är de som formar undervisningen i skolan. Den metod som har använts benämner Engman och Janunger (2010) som diskursiv textanalys. Om denna metod skriver de följande: *öDiskursanalys faller under kategorin kvalitativ textanalys vilket innebär att den som analyserar en text gör en noggrann läsning av dess olika delar, helhet samt den kontext som texten ingår i* (Engman & Janunger, 2010, s. 16).

Deras resultat visar att det inte finns några stora skillnader mellan läroplanerna, utan att stora delar av innehållet i Lpo94 och Lgr11 är lika. En annan för den studien viktig slutsats är att genus som samlingsbegrepp inte förekommer i någon av de analyserade läroplanerna (Engman & Janunger, 2010).

En annan studie har fokuserat mer på språkförändringar i Lgr11 jämfört med Lpo94 (Hedblad, 2011). En av hans slutsatser är att: *öVärdegrundstexten är den del som är minst förändrad i nya läroplanen* (Hedblad, 2011, s. 10). Här avser han alltså i jämförelse med Lpo94. Vidare skriver han att: *öVissa förändringar är sådant som kan ses som modernisering i språk, t. ex så har -skalløblivit -skaø* (Hedblad, 2011, s. 10). Vad gäller språket menar han att små förändringar går att skönja i en jämförelse mellan den gamla och den nya läroplanens första kapitel, men att de ändå är viktiga och säger mycket om vår tid och vårt sätt att se på skolan och på människan idag. Till exempel visar han på den stärkta roll som individen fått i och med den nya läroplanen (Hedblad, 2011).

Även Hedblad (2011) har använt sig av kritisk diskursanalys som metod för sin studie. I metoddelen skriver han om språk och språkets användning och menar då att det:

[í] inte kan ses som ett neutralt instrument eller representativt för en given verklighet utan istället kontextuellt och relativt. Språket är också politiskt i detta sammanhang då det är värdeladdat och del av den konstruktion som är politisk eller social verklighet. Text och sociala handlingar blir därför delar av varandra då språk formar handling (Hedblad, 2011, s. 8-9).

När det gäller språkets betydelse för läroplanen kan då ordval och formuleringar ses som något viktigt. Språkliga faktorer kan bidra till hur dokumentet framställs både politiskt och socialt.

2.4. Övriga styrdokument

I den del av skollagen som rubriceras *Läroplan* står att läsa i 11 § att:

För varje skolform och för fritidshemmet ska gälla en läroplan som utgår från bestämmelserna i denna lag. Läroplanen ska ange utbildningens värdegrund och uppdrag. Den ska också ange mål och riktlinjer för utbildningen (Utbildningsdepartementet, 2010).

Vidare står det i samma paragraf att:

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får för en viss skolform eller för fritidshemmet meddela föreskrifter om utbildningens värdegrund och uppdrag samt om mål och riktlinjer för utbildningen på annat sätt än genom en läroplan (Skolverket, 2012).

Här kan nämnas de *Allmänna råd för fritidshemmet* (Skolverket, 2007) som finns som kompletterande dokument för fritidshemmets verksamhet och vars innehåll redan tagits upp vid flera tillfällen i denna studie. I inledningen till de Allmänna råden står att läsa under *Vad är allmänna råd?* att:

Skolverkets allmänna råd är rekommendationer till stöd för hur författningar det vill säga lagar, förordningar och föreskrifter kan tillämpas. Ett allmänt råd utgår från en författning. Det anger hur man kan eller bör handla och syftar till att påverka utvecklingen i en viss riktning och främja en enhetlig rättstillämpning. Råden bör följas såvida verksamheten inte kan visa att man handlar på andra sätt som leder till att kraven i bestämmelserna uppnås (Skolverket, 2007, s. 9).

Skolverkets (2007) Allmänna råd tar också upp förhållandet mellan just dessa råd, och läroplanen:

Det är fritidspedagogernas och övrig fritidshemspersonals ansvar, att med stöd av läroplanen och de allmänna råden, utforma en lämplig helhet för fritidshemmets uppdrag i samverkan med förskoleklass och skola (Skolverket, 2007, s. 12).

Vidare står att läsa att: *öLäroplanens grundläggande demokratiska värderingar skall ligga till grund för arbetet i fritidshemmet* (Skolverket, 2007, s. 25). I de Allmänna råden står det också att: *Det är viktigt att personalen ösamarbetar med förskoleklass och skola så att olika kompetenser gemensamt bidrar till en bild av hur barnet fungerar i olika sammanhang, något som bör utgöra underlag för adekvata stödinsatser* samt att personalen: *ötillsammans med barnet och barnets vårdnadshavare dokumenterar, följer upp och utvärderar stödinsatserna* (Skolverket, 2007, s. 30). Det står också mycket om samarbete mellan hemmet och fritidshemmet i de Allmänna råden, bland annat att: *öLäroplanen lyfter fram samarbete med barnets vårdnadshavare och föräldrar. Ett gott samarbete är en självklar del av fritidshemmets verksamhet och en viktig kvalitetsfaktor* (Skolverket, 2007, s. 32) och vidare att: *öI läroplanen betonas vikten av samarbete mellan förskola, förskoleklass, skola och fritidshem* (Skolverket, 2007, s. 33).

Skolverkets (2007) Allmänna råd riktar sig direkt till fritidshemmen och då kan det vara relevant att ta upp förekomsten av några för denna studie viktiga begrepp. Ordet *elev* förekommer exempelvis 8 gånger, att jämföra med ordet *barn* som i olika sammanhang finns med 248 gånger på de cirka 40 sidorna som dokumentet består av. Något som inte förekommer alls i Skolverkets (2007) Allmänna råd för fritidshem är ordet *undervisning*.

För att återgå till skollagen så är kapitel 14 den del som behandlar *Fritidshemmet*. Under rubriken *Utbildningen syfte* står där att läsa i 2 §:

Fritidshemmet kompletterar utbildningen förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan och särskilda utbildningsformer som skolplikt kan fullgöras i. Fritidshemmet ska stimulera elevernas utveckling och lärande samt erbjuda dem en meningsfull fritid och rekreation. Utbildningen ska utgå från en helhetssyn på eleven och elevens behov (Utbildningsdepartementet, 2010).

Vidare står att läsa att: *öFritidshemmet ska främja allsidiga kontakter och social gemenskap* (Utbildningsdepartementet, 2010). I detta kapitel om fritidshemmet är läroplanen inte omnämnd. Läroplanen som utöver grundskolan och förskolan även gäller för fritidshemmet.

2.5. Begreppsdefinitioner

I denna del förklaras vad som avses med några begrepp som förekommer i denna undersökning och som är viktiga för studiens syfte.

2.5.1. *Fritidspedagog och lärare*

Fritidspedagog är en annan benämning på *Tidigarelärare med inriktning mot fritidshem*, inte att förväxla med *Tidigarelärare med inriktning mot exempelvis svenska och engelska*.

Utbildningsinnehållet är detsamma för båda dessa inriktningar, förutom ämnesdelarna. Där läser de som vardagligt benämns som *lärare* sina respektive ämnen medan *fritidspedagogerna* läser fritidspedagogik. Fritidspedagogerna har två valfria terminer medan lärarna har en valbar, i övrigt är utbildningen densamma. Alla så kallade Allmänna utbildningsområden läses tillsammans, och dessa delar kan ses som lärarprogrammets grund. Alla lärarstudenter i samma kull (det vill säga som påbörjade sin utbildning vid samma tillfälle) läser dessa delar gemensamt och samtidigt. Därmed har studenterna likvärdig pedagogisk grundutbildning, oavsett om de sedan väljer att inrikta sig mot olika ämnen, eller mot fritidshem.

Vad som i studien avses med *fritidspedagog* är en pedagog med den ovan beskrivna utbildningen, eller annan likvärdig utbildning med annat namn, med inriktning mot fritidshem. Vad som avses med *lärare* är en pedagog med ovan beskrivna utbildning, eller annan likvärdig utbildning med annat namn, med inriktning mot olika ämnen som hör till grundskolan. Med *lärare* avses i denna studie inte pedagoger med inriktning mot fritidshem, även om det i den analys som följer längre fram i denna studie kommer att diskuteras vad det kan medföra att tolka fritidspedagoger som *lärare* (vilket kan ses som en fullt möjlig och logisk tolkning, då studenterna utifrån namnen på utbildningarna är *Tidigarelärare* oavsett inriktning). Inte heller inriktning mot förskola räknas in här, då det i denna studie fokuserats på lärare och fritidspedagoger, inte på förskollärare.

Vad gäller behörighet står det i skollagens kapitel 2 under rubriken *Vilka som får undervisa i skolväsendet* 13 § att: *Endast den som har legitimation som lärare eller förskollärare och är*

behörig för viss undervisning får bedriva undervisningen (Utbildningsdepartementet, 2010).

Vidare i 14 § står dock att läsa att:

Utöver lärare eller förskollärare som avses i 13 § får det i undervisningen i fritidshemmet och förskolan finnas annan personal med sådan utbildning eller erfarenhet att elevernas eller barnens utveckling och lärande främjas (Utbildningsdepartementet, 2010).

För att få bedriva undervisning i skolan ska alla lärare och förskollärare inom de närmaste åren legitimeras. Här beskrivs det vad det är som krävs för att en pedagog ska vara aktuell för legitimering:

Grunden för att få en lärar- eller förskollärarlegitimation är att du har en lärar- eller förskollärarexamen. Utöver det ska du ha minst ett års erfarenhet av att ha arbetat som lärare eller förskollärare (Skolverket, 2012:a).

Längre ned i samma dokument som citatet ovan är hämtat ur återfinns en lista över *Undantag från lärarlegitimationen*. Där nämns olika pedagogiska inriktningar som inte är aktuella för legitimering, exempelvis *Lärare i modersmål*, men fritidspedagoger nämns inte. Det kan bero på att frågan om fritidspedagoger ska få legitimation eller inte kan ses som en definitionsfråga eller något som ännu inte är helt klart. Ett annat dokument på Skolverkets webbplats som har rubricerats *Fritidspedagog och behörighet* (Skolverket, 2012:b) behandlar just detta:

För att kunna erhålla en legitimation måste du ha en förskollärarexamen eller en lärarexamen med inriktning mot arbete i fritidshem. Det är inte möjligt att göra det med en fritidspedagogexamen. Det finns heller ingen särskild legitimation för fritidspedagoger (Skolverket, 2012:b).

Här skiljer de alltså mellan *fritidspedagoger* och pedagoger med *en lärarexamen med inriktning mot arbete i fritidshem*, varav den senare kategorin är aktuell för legitimation men inte den förra.

2.5.2. Fritidshem

Med fritidshemmet avses den huvudsakliga arbetsplatsen för fritidspedagoger, dit barn som har fritidsplats kan komma på morgonen och efter skoldagens slut. Den definition som ges i Skolverkets (2007) Allmänna råd om kvalitet i fritidshem är följande:

Fritidshem är en pedagogisk gruppverksamhet för skolbarn till och med tolv års ålder där barnen är inskrivna. Fritidshem kan bedrivas som en helt fristående verksamhet men är oftast i varierande grad integrerad med förskoleklassen och den obligatoriska skolan (Skolverket, 2007, s. 10).

Vidare står också att läsa i de Allmänna råden (Skolverket, 2007) att: *öFritidshem omfattar skolfri tid. Fritidshemmets uppgift är att genom pedagogisk verksamhet komplettera skolan, erbjuda barn en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen* (Skolverket, 2007, s. 11). Nämnas kan också att deras definition av skola är denna: *öMed skola avses förskoleklass och de obligatoriska skolformerna* (Skolverket, 2007, s. 10).

2.5.3. Läroplanernas benämningar

Med Lpo94 avses den föregående läroplanen, *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet* (Skolverket, 1994) och med Lgr11 avses den nu gällande läroplanen, *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011* (Skolverket, 2011). Då läroplanernas fullständiga namn eller deras förkortningar inte förekommer så kan det i denna studie istället stå öden föregående läroplanenö eller öden gamla läroplanenö vilket då avser Lpo94. Detta görs framförallt för att få en variation i språket och har ingenting att göra med några försök att säga något om denna läroplans kvalitet eller liknande, enbart att den i och med införandet av Lgr11 inte längre är gällande. Lgr11 kommer i sin tur vid olika tillfällen att benämnas som öden nya läroplanenö alternativt öden nu gällande läroplanenö.

3. Metod

För att kunna skriva en studie baserad på tolkningsmöjligheter och olika sätt att läsa och förstå styrdokument, ansåg vi att det behövdes en relativt fri analysmetod. Vi ville kunna resonera kring olika möjliga sätt att uppfatta läroplanernas innehåll och vad dokumentens olika uttalade och outtalade budskap skulle kunna betyda och medföra, i pedagogers egna föreställningsvärldar men även i den praktiska verksamheten. Därför önskades en metod där detta kunde genomföras på ett fritt men ändå strukturerat sätt.

3.1. Val av metod

Som metod för studien har kritisk diskursanalys använts med inslag av innehållsanalys. Kritisk diskursanalys har använts av bland andra Hedblad (2011) som tolkat metoden som att det handlar om *ö*att man närläser texten på olika sättö (Hedblad, 2011, s. 9). Även han har studerat både Lpo94 och Lgr11 och menar att: *ö*Dessa har inte behandlats som två olika texter utan mer som versioner av samma textö (Hedblad, 2011, s. 9).

Att analysen i denna studie benämns just som *kritisk* beror på att läroplanerna har lästs utifrån ett kritiskt ifrågasättande perspektiv. I vår tidigare utbildning har dokumenten i högre grad lästs som texter som presenterar sanningen och som ett dokument som inte sägs emot. Allt eftersom har det dock dykt upp frågor gentemot innehållet i läroplanen, varför tanken om en analys började ta form. Dessa frågor har senare kommit att utgöra en del av grunden till den problemformulering som sedan mynnat ut i denna undersökning. Vid de upprepade närläsningar som gjorts under arbetet med denna studie har läroplanerna därför lästs mer noggrant, kritiskt och granskande än tidigare.

Med innehållsanalys menas det att det i studien kommer att talas en del om hur ofta olika för studien viktiga ord och begrepp förekommer i olika dokument. Orden har i de flesta fall räknats med hjälp av den sökfunktion som finns tillgänglig i flera datorprogram. I de fall då elektroniska texter använts har dessa sökningar då snabbt kunnat göras när dokumentet varit öppet på datorn. Det har dock även förekommit manuell räkning, exempelvis för att få fram antalet gånger som ordet *undervisning* förekommer i kapitlet *Skolans värdegrund och uppdrag*, det första kapitlet i båda läroplanerna. Som Bergström och Boréus (2005) definierar det: *ö*Termen *innehållsanalys*ö

används framför allt om analyser där tillvägagångssättet består i att kvantifiera, dvs. räkna förekomsten av eller mäta, vissa företeelser i texter (Bergström & Boréus, 2005, s. 43). De beskriver också olika former av innehållsanalys:

Innehållsanalysen kan också användas på ett vidare sätt och inkludera varje analys som syftar till att på ett systematiskt sätt beskriva textinnehåll. Ofta görs en skillnad mellan kvalitativ och kvantitativ innehållsanalys. Kvalitativ innehållsanalys syftar då ibland på textanalyser där ingenting räknas eller mäts. Men ibland betraktas analyser, där visserligen något kvantifieras men där mer komplicerade tolkningar måste göras, som mer kvalitativa än analyser där bedömningen är enklare (Bergström & Boréus, 2005, s. 44).

Vad gäller ordet *diskurs* ses det i detta fall som ett begrepp som har att göra med sammanhang. Den läroplan som gäller vid en viss tid ingår i ett större sammanhang som utgörs av hela skolväsendet och allt det inrymmer, varför läroplanen som styrdokument till viss del även behöver läsas och förstås utifrån detta sammanhang. I denna studie har läroplanerna därför inte analyserats som texter isolerade från det sammanhang de tillkommit i, utan som en del av hela den stora världen som skolan utgör. Texterna förstås utifrån det sammanhang de ingår i. Det finns olika sätt att definiera begreppet diskurs, Bergström och Boréus (2005) tar här upp två olika sätt: *Enligt vissa sätt att definiera diskurs är det fråga om enbart själva språkanvändningen, enligt andra definitioner innefattas mer av den sociala praktiken än bara det som rör sådant som sägs eller skrivs* (Bergström & Boréus, 2005, s. 17).

I denna studie ges begreppet diskurs den vidare definitionen. Börjesson och Palmblad (2007) tar även de upp några grundläggande frågor kring begreppet diskurs, bland annat: *På vilka olika sätt talas och berättas det om verkligheten? Vilka versioner kan urskiljas och hur står de i relation till varandra?* (Börjesson & Palmblad, 2007, s. 13). Vidare menar de att *diskurser inte bara existerar på en specifik plats, till exempel inom en viss samhällsinstitution - utan opererar över institutionernas gränser. De går igen på många platser och kan även ha en betydande utsträckning i tid* (Börjesson & Palmblad, 2007, s. 14). Därefter anges sedan ämnet Hälsa som ett exempel på en stor diskurs, men ett ämne som Skola kan säkerligen också anses vara passande.

Diskursen som läroplanerna har analyserats inom har i det här fallet alltså varit skolan, och eftersom vi med våra respektive utbildningar samt praktikperioder och arbeten som vikarier inom skola och fritidshem är en del av skolväsendet så är vi redan naturligt inne i denna diskurs. Vid själva analysen har också de olika delarna i läroplanen lästs och tolkats utifrån de sätt varpå de kan anses vara logiska, riktiga och användbara utifrån den praktik som de ska tillämpas inom. I den stora diskurs som skolan är ingår också mycket litteratur och forskning, varför läroplanerna även har diskuterats en del utifrån det som finns skrivet kring läroplaner och skola.

Lindensjö och Lundgren (2000) menar att: *öVarje form av styrning av skolan måste förstås i förhållande till skolan som institution. Skolan har sin egen historia och sin egen tradition. Att styra skolan är inte en mekanisk processö och vidare att: öDet finns inte heller något ensidigt uppifrån-och-ned-perspektiv i styrningen av skolan. På så sätt kan skolan beskrivas som både beroende och oberoende av det omgivande samhälletö (Lindensjö & Lundgren, 2000, s. 26-27).* Detta kan anses handla om skolan som diskurs, det vill säga hela det sammanhang eller den kontext som skolväsendet är med allt vad det kan innebära av historia och tradition och hur det kan påverka styrningen. Dessa synsätt får här fungera som exempel på hur det går att tala om skolan, och därmed också dess styrdokument, som en del av något mycket större.

Vad gäller det exakta tillvägagångssättet har metodlitteraturen kunnat presentera en mängd olika sätt att genomföra diskursanalyser: *öNågra färdiga mallar att ta i bruk för en studie finns helt enkelt inteö (Bergström & Boréus, 2005, s. 329).* Tillvägagångssättet för denna analys har därför utformats utifrån syftet med, och materialet som varit aktuellt för, just denna studie. De skriver också att:

Diskursanalys är fortfarande på frammarsch i samhällsvetenskaperna. När ett nytt begrepp lanseras på olika håll samtidigt och blir populärt brukar följden bli att det används på ett både vagt och mångtydigt sätt. Diskursbegreppet är inget undantag (Bergström & Boréus, 2005, s. 17).

Även Börjesson och Palmblad (2007) ger olika förklaringar till metoden:

Diskursanalys kan alltså se ut på olika sätt, beroende på teoretisk nivå och vetenskapsteoretisk utgångspunkt. Diskursanalys medger, kan vi säga, ett brett register av fokuseringar. Vissa studier ställer berättelsesortiment och genrer i förgrunden, i andra framträder styrningsformer starkast. En del undersökningar fäster uppmärksamheten på kategorisering och normalisering, medan andra sätter sökarmen på identiteter och subjektspositioneringar (Börjesson & Palmblad, 2007, s. 15).

Vid ett annat tillfälle står följande att läsa:

En kritisk ideologianalys består av att identifiera försök att sluta diskursen, att göra den entydig och få denna att framstå som allmängiltig. Det är en granskning av de ideologiska dimensionerna av en diskurs i syfte att lyfta fram det politiska i det som framstår som naturligt eller självklart (Börjesson & Palmblad, 2007, s. 72).

I båda dessa citat förekommer flera begrepp som inte är aktuella för denna studie. Dessa båda stycken kan dock fungera som exempel på hur olika diskursanalyser kan genomföras och se ut. De innehåller även delar som kan anses applicerbara på denna studie, dess syfte och den analys som görs inom ramen för denna undersökning. Börjesson och Palmblad (2007) skriver också att:

Det finns inte någon extern måttstock som kan avgöra vilken undersökningsdesign som är den rätta. I stället handlar diskursanalys om att tydliggöra vad som är forskarens och vad som är studieobjektens sammanhangsförståelse eller tolkningsram (Börjesson & Palmblad, 2007, s. 18).

Vid ett annat tillfälle står att läsa att: *öDiskursanalys öppnar med andra ord för en bred variation och kombination av material, liksom ett brett register av arbets- och analysprocedurer* (Börjesson & Palmblad, 2007, s. 19). För att dra några slutsatser av vad metodlitteraturen säger om diskursanalys verkar det alltså som att denna sorts analys kan genomföras i princip hur som helst, beroende på vad det är som ska analyseras. Det är just denna frihet som önskades för

genomförandet av denna undersökning varför diskursanalys valdes som metod. En *kritisk* sådan med inslag av innehållsanalys, som sagt.

Vad gäller skolan som diskurs, det vill säga som kontext eller som en del av ett större sammanhang, finns det också mer skrivet av Bergström och Boréus (2005) som kan anses relevant vid en diskursanalys som denna. Exempelvis skriver de att:

Det viktigaste att ta fasta på i sammanhanget anser vi vara medvetenheten om förförståelsen, att vi aldrig möter en text tomhänta. Samtidigt anser vi att studier av samhällsvetenskapens fenomen i allmänhet kräver att vi så gott det går relaterar texten till det som finns utanför den och utanför oss själva som uttolkare och att vi argumenterar för våra tolkningar (Bergström & Boréus, 2005, s. 25).

Argumentera för, eller snarare motivera, olika tolkningar är just vad denna analys avser att göra. Bergström och Boréus (2005) lyfter även fram Quentin Skinner som betydande när det gäller tolkning av text, de skriver bland annat att:

Kontextkännedom har stor betydelse för en god tolkning, men kontexten ska inte ses som *bestämmande* för vad som uttrycks i en text, utan vara till hjälp för att fastställa de ramar inom vilka rimliga tolkningar kan göras (Bergström & Boréus, 2005, s. 27).

Detta kopplas till metoden för denna studie på så sätt att läroplanerna kommer att granskas och ges flera olika tänkbara tolkningar utan att det faktum att det är *skolans* styrdokument inverkar negativt. Att studera läroplanen utifrån den diskurs den ingår i innebär att den granskas utifrån den stora kontext som är skolväsendet, med allt vad den innehåller. Detta ses här som ett sätt att berika analysen och ge den fler möjliga ingångar än om texten i större utsträckning hade lästs och analyserats som ett dokument isolerat från sitt sammanhang. En insyn som kommer av att vi själva är medlemmar av den kontext som läroplanerna undersöks i ses även det som en tillgång.

Michel Foucault är en annan person som lyfts fram som betydande när det gäller diskursanalys:

Michel Foucault talade om diskursernas sanningseffekter. Med det menas att diskursiva formeringar hjälper oss att se vad som görs sant och därmed, i samma rörelse, sätter gränserna för vad som är tänkbart (Börjesson & Palmblad, 2007, s. 12).

De skriver också att: *Ö Ett allmänt sätt att göra diskursanalys begriplig är just att säga att det finns gränser för det tänkbara* och vidare att: *Ö Diskurser är då inte bara vad som sägs i olika sammanhang, utan också vad som gör det möjligt att säga det* (Börjesson & Palmblad, 2007, s. 12). I denna studie är det skolan som kontext som avgränsar analysen, tillsammans med valet att endast använda de två senaste svenska läroplanerna och enbart de första två kapitlen. I och med detta urval och den aktuella kontexten sker en begränsning som skapar ramar för vad analysen sedan kan handla om utan att studien tappar sin relevans i förhållande till syftet.

Förutom att diskursanalys upplevs som en förhållandevis fri analysmetod, ses också diskursen som tankeform som något intressant att arbeta med. Som Börjesson och Palmblad (2007) skriver:

Diskurser skapar nytt, i form av associationer, logiker och sammanhang. Tanken är att diskurser därigenom orienterar människors handlande. De kan begränsa handlingsutrymmet men även öppna för nya handlingsvägar ó på gott och ont (Börjesson & Palmblad, 2007, s. 12).

Studier som denna kan lyfta fram nya frågor och sätt att se på den svenska skolans läroplan och därmed också på den svenska skolan. Ett mål med analysen är att bidra med tänkbara tolkningar och tankegångar, och då anses diskursen som tankeform i det här fallet vara ett bra forum för detta.

3.2. Avgränsning och urval

Denna textanalys har som sagt begränsats till att studera de två inledande kapitlen i de två senaste läroplanerna, Lpo94 och Lgr11. Dessa kapitel behandlar *Skolans värdegrund och uppdrag* samt de *Övergripande mål och riktlinjer* som gäller för grundskolan, förskoleklassen

och fritidshemmet. Det tredje kapitlet i läroplanen innehåller kursplanerna för grundskolans alla ämnen och kommer inte att behandlas i denna studie.

Det som ansågs vara mest intressant för analysen var ordval, innehåll och disposition i den senaste läroplanen (Lgr11), varför den föregående läroplanen (Lpo94) togs in som jämförelseobjekt för att se hur de inledande kapitlens språk och upplägg eventuellt har förändrats. De förändringar som behandlas inom ramen för denna analys är de delar som ansetts vara relevanta för studiens syfte, därmed tas inte alla förändringar från den föregående läroplanen till den nya upp här. Sådana studier har redan genomförts vilket det finns exempel på ovan. Förändringar i språk och uttryck kan bidra till förändringar i läsning och tolkning av läroplanens innehåll. Språkskillnader kommer dock inte att tas upp och analyseras i andra fall än då det anses vara aktuellt för ämnet i denna undersökning.

Samtliga kursiveringar är våra egna, i citat såväl som i löpande text.

3.3. Procedur

När planeringen och förarbetet till denna studie inleddes var det undersökningens syfte som till en början stod i fokus. Först då syftet med studien var formulerat och frågeställningar hade formulerats började vi fundera över vilken metod som kunde tänkas passa för denna undersökning.

Som Börjesson och Palmblad (2007) skriver:

Liksom vid all forskning gäller därför att frågan om *vad* och *varför* bör föregå *hur*. Innan man bestämmer hur man ska gå till väga med en studie bör man vara klar över vad man vill veta och varför man är intresserad av det. Man bör också ha funderat över vilken typ av kunskap man är ute efter och vad man vill använda sina resultat till (Börjesson & Palmblad, 2007, s. 50).

Då diskursanalys valts som metod började ett möjligt tillvägagångssätt växa fram i takt med att allt mer lästes kring diskursanalyser och hur de kan genomföras.

De första två kapitlen i Lpo94 och Lgr11 analyseras utifrån förekomsten, eller utelämnandet, av ord såsom *lärare* och *fritidshem*. Detta ges sedan olika tolkningsmöjligheter utifrån hur de kan läsas och förstås med utgångspunkt i vad kapitlen säger och, framförallt, vad de inte säger. Tanken med denna studie är att *övisa på läsmöjligheter hos en text* och att *öbetydelsen av varje text förändras ständigt och uppstår ny i mötet med varje läsare i hans eller hennes historiska sammanhang* (Bergström & Boréus, 2005, s. 26). Eftersom analysen kommer att fokusera på olika pedagogiska professioners förekomst i läroplanerna samt om och i så fall hur de adresseras, kan något av det viktigaste för den här studien anses vara *ötextens interpersonella aspekt. Till vilka riktar vi oss egentligen och hur vill vi att läsarna ska ta till sig och reagera på texten?* (Bergström & Boréus, 2005, s. 17).

Det går också att göra en tolkning som är *öinriktad på textens betydelse vid dess produktion. Textens betydelse avgörs av vad den eller de som formulerade den avsåg att den skulle betyda* (Bergström & Boréus, 2005, s. 26). I denna studie kommer båda dessa synsätt att användas i analysen av läroplanerna och vad dess innehåll kan tänkas betyda, men i olika utsträckning. Författandet av läroplanerna och de tankar som kan ha funnits med det som nu står att läsa där, och vad som kan tänkas stå mellan raderna i läroplanens texter, kommer att ingå i diskussionen. Detta kan ses som en diskurs i sig, nämligen det sammanhang som läroplanen tillkom i. Det är dock främst den diskurs och kontext som vi författare till denna studie befinner oss i som läsare av läroplanerna som kommer att fokuseras.

Samtliga kursiveringar i hela arbetet är våra egna. Kursiveringar har gjorts vid omnämnande av olika rubriker i läroplanerna, vid förklaringar av olika ord och begrepp, vid betoning av olika ord och begrepp samt vid de citat som inte står som blockcitat. De citat som förekommer löpande i texten har även försetts med citattecken.

4. Resultat och analys

I resultatet och analysen studeras de två inledande kapitlen (inklusive inledning när sådan förekommer) i den föregående läroplanen, *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet* (Lpo94, Skolverket, 1994) och i den nu gällande läroplanen, *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011* (Lgr11, Skolverket, 2011). De aktuella delarna för denna analys är med andra ord kapitel 1, *Skolans värdegrund och uppdrag* samt kapitel 2, *Övergripande mål och riktlinjer* (eller som det kallas i Lpo94, *Mål och riktlinjer*). Kapitel 3 innehåller grundskolans kursplaner för samtliga ämnen och kommer inte att behandlas i denna studie.

Syftet är att belysa om och hur dessa delar av läroplanerna vänder sig till lärare respektive till fritidshemmet, då dessa båda delar av den svenska grundskolan har samma läroplan som huvudsakligt styrdokument. Analysen tar upp möjliga tolkningar av dessa läroplanstexter och hur innehållet skulle kunna läsas och förstås, av lärare och av fritidspedagoger. Något som samtidigt diskuteras är vad dessa tolkningar skulle kunna säga om dessa båda yrken och synen på dem. Ett viktigt styrdokument såsom läroplanen kan inrymma, och ge upphov till, många olika tolkningsmöjligheter vad gäller betydelsen bakom orden, vad de säger och inte säger. Några av dessa tolkningar kommer därför att lyftas och ges olika vinklingar och innebörder i denna analys.

I analysen uppmärksammas skillnader som kan vara betydande vad gäller ordval och formuleringar mellan de båda läroplanerna. Då det redan genomförts studier som jämfört läroplanernas skillnader i språk överlag (se s. 12), så ska denna analys inte gå in på annat än det som anses relevant för dess syfte. Med andra ord sådant som handlar om, eller kan anses handla om, lärare och fritidspedagoger och vad detta säger om synen på dessa olika professioner och deras respektive uppdrag inom skolan. Analysen vill visa på eventuella skillnader som kan vara betydande vad gäller lärares och fritidspedagogers arbete i skolan genom att peka på olika möjliga tolkningar av läroplanernas första två kapitel.

Vad de underförstått säger om lärare och fritidspedagoger genom vad som står, och vad som inte står, genom vad de tilldelat lärare och övrigö personal för mål och uppdrag och även vad de *inte* har getts för mål och uppdrag, kommer att analyseras och ges möjliga innebörder. Vidare

kommer också denna uppdelning av läroplanens innehåll att diskuteras utifrån hur den i sig kan tolkas och förstås.

Genom att jämföra den nya läroplanen (Skolverket, 2011) med den föregående (Skolverket, 1994) kan förändringar som gjorts uppmärksammas och sättas in i analysens sammanhang genom att försöka ringa in vissa tecken som kan anses tyda på skillnader i syn på lärare och fritidspedagoger och deras uppdrag. Hur läroplanernas första två kapitel och deras innehåll kan påverka denna syn, och därmed möjligtvis också professionernas status, kommer också att tas upp.

Analysens rubriker är hämtade ur läroplanerna. I huvudsak är de identiska i både Lpo94 och Lgr11 men där det förekommer skillnader är det rubriken ur Lpo94 som anges inom parentes. Numreringen framför rubrikerna ska dock inte förväxlas med den numrering som används i läroplanen, då numreringen är en del av denna studies upplägg och disposition, inte en del av rubrikerna som vi har hämtat och använt från kapitlen i läroplanerna. Rubrikerna presenteras i kronologisk ordning efter deras förekomst i Lgr11 och enbart de delar som anses innehålla relevant information för studien kommer att tas upp, dock gäller det i denna studie i stort sett samtliga avsnitt. Analysen avslutas sedan med en sammanfattande diskussion kring resultaten. I den delen presenteras en utveckling av några av de tolkningar som anses möjliga vid läsning av läroplanens första två kapitel och vad dessa tolkningar skulle kunna medföra eller innebära.

4.1. Inledning

Denna del återfinns i Lgr11 medan Lpo94 helt saknar inledning. I Lpo94 har kapitel 1 av *Skolans värdegrund och uppdrag* placerats direkt efter innehållsförteckningen, medan Lgr11 inleds med en och en halv sida information. Denna inledande text förekom med andra ord inte alls i den föregående läroplanen. Inledningen presenterar läroplanens olika delar, vad som återfinns i de olika kapitlen samt några ord om vilka inom skolan som dessa delar gäller. Här omnämns bland annat fritidshemmet två gånger, då det står vilka delar och på vilket sätt texterna är aktuella även för fritidshemmet. Efter inledningen följer innehållsförteckning och sedan det första kapitlet som benämns *Skolans värdegrund och uppdrag*, precis som i Lpo94. Dock har den gamla läroplanen

alltså ingen del där det står att läsa information såsom *öDenna del gäller även för förskoleklassen och fritidshemmet* eller *öDen samlade läroplanens andra del gäller i tillämpliga delar för förskoleklassen och fritidshemmet* (Skolverket, 2011, s. 3). Båda dessa meningar står med i Lgr11:s inledning och skulle kunna ses som en vägledning för pedagoger vid det fortsatta läsandet av läroplanen. Vad gäller fritidshemmets förekomst och utrymme i läroplanen skulle detta då kunna ses som en förbättring från den gamla läroplanen till den nya.

Dock har utrymmet minskats något sett till ordförekomst i den nya läroplanen överlag. Orden *fritidshem* eller *fritidshemmet* förekommer sammanlagt 7 gånger i Lpo94:s första två kapitel och enbart 6 gånger i motsvarande kapitel i Lgr11. Detta gäller alltså inte enbart inledningen utan hela det första och andra kapitlet av läroplanerna. Dessa antal är dock inklusive de tillfällen som ordet förekommer i läroplanernas titlar. Ordet *fritidspedagog* förekommer överhuvudtaget inte alls i någon av läroplanerna, att jämföra med ordet *lärare* som förekommer 9 gånger både i den gamla och i den nya läroplanens första två kapitel.

De delar som kan anses intressanta i Lgr11:s inledning är alltså där det står att: *öDenna del gäller även för förskoleklassen och fritidshemmet* (Skolverket, 2011, s. 3). Här avses kapitlet *Skolans värdegrund och uppdrag*. Något intressant som också står är att: *öDen samlade läroplanens andra del gäller i tillämpliga delar för förskoleklassen och fritidshemmet* (Skolverket, 2011, s. 3), vilket avser kapitlet *Övergripande mål och riktlinjer*. Detta kan tolkas som att hela den första delen gäller även för fritidshemmet, eftersom det inte anges något annat, medan det andra kapitlet gäller i *tillämpliga delar*. Att det har införts något som kan likna vägledande instruktioner till hur läroplanen ska läsas kan ses som positivt, men det kan också ses om att det görs på ett sätt som skulle kunna lämna mer att önska vad gäller just vägledning. Vad som är *tillämpligt* kan här nämligen ses som en tolkningsfråga.

Även om det också finns ett stort tolkningsutrymme i kapitel 1 så tycks den vara upplagd för att rikta sig till skolan som helhet i högre grad än vad kapitel 2 gör, som är uppdelad i olika rubriker och delar utifrån vem som ska göra vad inom skolan. Vad som är tillämpligt för fritidshemmet att använda i detta andra kapitel kanske hade varit tydligare om fritidspersonalen hade fått stå med på samma sätt som *läraren* gör. Här lämnas vi att ensam eller i sitt arbetslag tolka vad i det

andra kapitlet som är *tillämpligt* för fritidshemmet. En annan tolkning skulle dock kunna vara att det anses att fritidshemmets personal är så pass kapabla och kompetenta att de själva utan problem kan avgöra vad som är tillämpligt för deras verksamhet. För övrigt är det inte heller helt självklart vilka mål och riktlinjer i det andra kapitlet som vänder sig till lärare, och vilka som inte gör det, vilket kommer att behandlas vidare längre fram i analysen.

4.2. Skolans värdegrund och uppdrag

I både Lpo94 och i Lgr11 står det under rubriken *Skolans uppdrag* att läsa att: *Ött ömsesidigt möte mellan de pedagogiska synsätten i förskoleklass, skola och fritidshem kan berika elevernas utveckling och lärande* (Skolverket, 1994, s. 6 respektive Skolverket, 2011, s. 10). Längre fram står det i delen *Övergång och samverkan*, under rubriken *Riktlinjer och Läraren skall* att läraren har som uppgift att: *Öutveckla samarbetet mellan förskoleklass, skola och fritidshem* (Skolverket, 2011, s. 16). Här kan vi alltså läsa att en ömsesidighet mellan skola och fritidshem kan verka berikande för eleverna, medan det längre fram i läroplanen enbart tycks vara något som är lärarens ansvar. Det finns nämligen inget motsvarande för fritidshemmet. Tolkas då detta som att det enbart är läraren som ska ta initiativ till möte med förskoleklass och fritidshem kan det leda till en uppfattning om att detta inte alls är ett möte som kan anses *ömsesidigt*. Detta kommer att behandlas vidare längre fram i analysen. I övrigt har inte skillnader som inte anses relevanta för studiens syfte uppmärksammas i denna del, speciellt då *Skolans värdegrund och uppdrag* är det avsnitt i läroplanen som står mest oförändrad i Lgr11 jämfört med Lpo94 (Hedblad, 2011).

Om vi då sluter oss till att det i Lgr11:s inledning avses att det första kapitlet *Skolans värdegrund och uppdrag* samt att det andra kapitlet *Övergripande mål och riktlinjer* ska gälla även för fritidshemmet, går det dock att peka på en del andra frågetecken. Som exempel kan nämnas ordet *undervisning* (alternativt *undervisningen*). Det förekommer vid ett flertal tillfällen i det första kapitlet, nämligen 10 gånger i Lgr11 och lika många gånger i Lpo94 (alternativt 11 gånger då kapitlet i Lpo94 även innehåller ordet *undervisningsmålen*, något som inte förekommer i Lgr11). När det gäller fritidshem kan ett sätt att se på detta vara att fritidspedagoger undervisar på samma

sätt som lärarna gör, och dessutom att de undervisar både i fritidshemmet och i klasser. Detta kan motiveras med att ordet undervisning nämns i samband med fritidshem i skollagen.

Ett annat sätt att se på det kan vara att *undervisning* inte anses vara ett ord som vanligtvis används inom fritidshem, exempelvis förekommer ordet inte en enda gång i Skolverkets (2007) Allmänna råd för fritidshemmet. Utifrån de Allmänna råden och läroplanen kan det dock lika gärna anses att undervisning vanligtvis inte är ett ord som är kopplat till fritidshem. Om läsaren då tolkar läroplanen på det senare sättet, så är det kanske 10 tillfällen i *Skolans värdegrund och uppdrag* som plötsligt inte gäller för fritidshemmet. Detta i så fall trots att inledningen säger att just denna del av läroplanen ska göra det. Då det inte står någonting om tillämpliga delar eller liknande kan det anses logiskt att hela kapitlet bör gälla för fritidshemmet. Om det då anses att fritidspedagoger i allmänhet inte undervisar, så är de inte fullt ut berörda ens av den del av läroplanen som uttryckligen säger att de ska vara det. Som tidigare nämnts står det också i Skolverkets (2007) Allmänna råd att: *öLäroplanens grundläggande demokratiska värderingar skall ligga till grund för arbetet i fritidshemmet* (Skolverket, 2007, s. 25). Om det då är kapitlet om skolans värdegrund som ska utgöra grunden för fritidshemmets hela verksamhet så kan det ses som än viktigare att de känner sig delaktiga i just denna del av läroplanen eftersom det i inledningen står att de ska göra det. Kapitlets innehåll bör vara riktade till dem i lika hög grad som till annan pedagogisk personal i skolan.

4.3. Övergripande mål och riktlinjer (Mål och riktlinjer)

I denna del har det gjorts en del förändringar till den nya läroplanen, exempelvis har i Lpo94 förekommande ord såsom *strävan* tagits bort i Lgr11. Ordet *övergripande* har tillkommit som en del av rubriken i Lgr11 och det skulle kunna anses att det får rubriken att låta mindre strikt än tidigare. Att ordet *strävan* är borta kan dock anses säga det motsatta, att det tvärtom blivit hårdare. Detta kan tolkas på många olika sätt, och kan också anses vara oviktigt för läroplanen som helhet. Små skillnader i språk kan dock vara avgörande för synen på skolans professioner, och för pedagogernas syn på sig själva och hur de uppfattar sitt uppdrag. Speciellt kan detta vara viktigt då lärare och övriga har tilldelats olika mål och därmed olika uppdrag. Att alla då vet vem som ska göra vad är viktigt både för den egna yrkesidentiteten och för skolans hela verksamhet.

Under *Normer och värden* börjar sedan riktlinjer för skolans arbete med eleverna att räknas upp. Här börjar också en uppdelning som består av rubrikerna *Alla som arbetar i skolan ska* samt *Läraren ska*. Här ser det likadant ut i båda läroplanerna, det har alltså inte skett någon förändring till Lgr11 utan innehållet är fortfarande fördelat mellan *Läraren* och, kan tänkas, öalla andraö som arbetar i skolan. Detta skulle kunna tolkas som annan personal än den rent pedagogiska, men då läroplanen är ett dokument för den pedagogiska verksamheten i skolan så kommer det i denna analys fortsättningsvis att förutsättas att dessa rubriker gäller för pedagoger. Frågan är ju dock vilka pedagoger som ska räknas in under vilken rubrik. Ska de pedagoger som är lärare i klasser och i ämnen men inte i fritidshem räkna sig in under rubriken *Läraren ska* men inte under *Alla som arbetar i skolan ska*? Eller ska lärarna se det som att även detta gäller dem, eftersom det står *alla*? Om en lärare som läser läroplanen och identifierar sig med båda dessa rubriker, vilket inte vore så konstigt eftersom denna pedagog både är lärare och en del av *alla*, så skulle det innebära att allt i läroplanen gäller och är aktuellt för denna lärare. Även om läraren har sina egna delar behöver ju inte det innebära att de inte även är berörda av de delar som gäller för alla i skolan. Ett annat sätt att tolka det är istället att det med rubriken menas *alla andra*, *alla utom* lärarna, eftersom de har sina egna delar. Båda dessa tolkningar är lika möjliga för en läsare att göra, men mängden mål och riktlinjer blir avsevärt olika stor beroende på vilken pedagog det är som läser och vad detta betyder i denna persons värld.

En annan fråga som skulle kunna uppstå är om delarna som benämns *Läraren ska* skulle kunna gälla för fritidspedagoger också. Här kan det återigen ses som en tolknings- och definitionsfråga. De stycken som rubricerats med orden *Läraren ska* skulle kunna läsas och anses gälla även fritidspedagoger, sett till det faktum att fritidspedagogernas utbildning egentligen heter *Tidigarelärare med inriktning mot fritidshem*. Den yrkesgrupp som till vardags kallas *fritidspedagoger* skulle alltså kunna ses som *lärare* i lika stor utsträckning som pedagoger med likvärdig utbildning men med annan inriktning, exempelvis *Tidigarelärare med inriktning mot svenska och engelska*. Om då fritidspedagoger identifierar sig som *lärare* kanske de läser och anser sig vara berörda av de delar som benämns *Läraren ska*. Då de är en del av skolans personal tar de kanske till sig även av det som står skrivet under *Alla som arbetar i skolan ska*. Detta

skulle kunna medföra att fritidspedagogerna, liksom exemplet med lärare i stycket ovan, då ser sig berörda av samtliga mål och riktlinjer i läroplanen.

Även förskollärare och lärare med andra inriktningar än mot fritidshem kanske läser under samtliga rubriker, och då gäller plötsligt allt som står i läroplanen för alla pedagoger. Om så vore fallet, att samtliga punkter gäller för samtliga pedagoger inom grundskolan, skulle dock med all sannolikhet ingen uppdelning ha skett från första början. Därför kan det antas att delarna som rubricerats *Läraren ska*, inte gäller för de som kallas fritidspedagoger. De kallas vanligtvis inte för lärare och någon grupp pedagoger måste räknas in under *alla* för att läroplanen ska vara rimlig. Då lärare och förskollärare faktiskt kallas för *lärare*, och då det tidigare i analysen har antagits att dessa *alla* rimligtvis bör vara pedagogisk personal då det är ett pedagogiskt styrdokument, så finns det inte många andra än fritidspedagogerna kvar av den pedagogiska personalen i skolan. I och med detta kan det också antas att fritidspedagoger i läroplanen överlag inte ses som *lärare*.

Ytterligare en annan fråga som kan uppstå vid läsandet av denna del av läroplanen är om denna uppdelning alltid gäller. För att utgå från ovan nämnda tolkning att lärare och fritidspedagoger anses vara två olika yrken som inte båda räknas in under benämningen *lärare*, så kan då diskussionen tas ett steg längre genom frågan om denna uppdelning alltid är så självklar. Då fritidspedagoger inte sällan arbetar i klasser på dagarna då det inte är några skolbarn i fritidshemmet, och då är pedagoger i en klass liksom övriga tidigarelärare, gäller då fortfarande inte delarna som rubricerats *Läraren ska* för dem? Eller ska de vid sådana tillfällen räkna sig till *lärare* och därmed vara aktuella för de delar av läroplanen som gäller för *lärare*? Dessa frågor kommer inte att besvaras i denna studie men lyfts här upp som något relevant och intressant. Då det i läroplanen inte definieras vad som avses med lärare och vad som *inte* avses med lärare, så kan läsningen medföra frågor av det här slaget. Dessa frågor skulle kunna försvåra pedagogers arbete, speciellt om olika pedagoger gör olika tolkningar av läroplanens innehåll. Det skulle kunna anses påverka utomståendes syn på dessa yrken och även pedagogernas syn på sig själva och sin profession, speciellt om det görs jämförelser med hur andra yrken framställs i läroplanen.

Om det då ändå ska anses vara så att delarna som benämns *Alla som arbetar i skolan* ska gälla för fritidspedagoger, medan delarna med rubriken *Läraren* ska inte göra det, vad är det då som skiljer dem åt? Vad är det då läraren ska göra men inte fritidspedagogen, utöver det som alla kan anses ha gemensamt ansvar för (som exempelvis det som står i kapitlet *Skolans värdegrund och uppdrag*)? Under *Normer och värden* i Lgr11 är det exempelvis att: *öklargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet* (Skolverket, 2011, s. 12) samt att: *öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem* (Skolverket, 2011, s. 13). Detta skulle i så fall läraren göra men, kan det antas, inte fritidspedagogerna. Vidare står det också att läraren ska: *öppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av diskriminering och kränkande behandling* (Skolverket, 2011, s.13). Även detta står enbart under lärarnas rubrik.

Här kan återknytas till det som tidigare diskuterats under *Skolans uppdrag*, att läraren framhålls som ensamt ansvarig för samverkan med andra professioner inom skolan. Här är det alltså läraren som ska *uppmärksamma* alla former av diskriminering och kränkande behandling, och som *i samråd* med övrig skolpersonal ska vidta nödvändiga åtgärder. Ska detta då tolkas som att det är lärarens uppgift att uppmärksamma diskriminering och kränkande behandling, till skillnad från fritidspedagogerna som inte anses ha det ansvaret? Och ska åtgärder vidtas enbart på lärarens initiativ, inte på exempelvis en fritidspedagogs? Det står alltså i läroplanen att det är lärare som ska uppmärksamma kränkande behandling, men även fritidshemmet är en del av skolan där detta kan förekomma. Är det då fortfarande läraren som har ansvar för att uppmärksamma diskrimineringen och kränkningarna, trots att de i vanliga fall inte ens befinner sig i fritidshemmet? Alla dessa frågor och fler kan läroplanen och dess formuleringar ge upphov till.

4.4. Kunskaper

I båda läroplanerna står det vidare att det är viktigt att *ösamverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen* (Skolverket, 1994, s. 12 respektive Skolverket, 2011, s. 14). Vid båda dessa tillfällen står detta under rubriken *Kunskaper*. I båda läroplanerna står detta under *Läraren*

ska och inte under någon av de rubriker som sägs gälla alla på skolan. Det står också att läraren ska samverka med andra lärare, inte andra pedagoger eller liknande. Kanske kan det då tolkas som att det enbart är lärarens, inte fritidspedagogers, ansvar och ensak att målen nås vad gäller *utbildning*. Kanske är fritidspedagogerna då avskurna både från ordet *undervisning* (se ovan) och från ordet *utbildning*, om dessa tolkningar skulle stämma. Utbildning nämns, liksom undervisning, i samband med fritidshem i skollagen men inte i läroplanen eller i de Allmänna råden för kvalitet i fritidshem (Skolverket, 2007).

Denna del innehåller också en hel del kunskaper och mål som försetts med rubriken *Skolan ska*. Vad som här avses med skola är något som det kan finnas olika uppfattningar om. En tolkning kan vara att detta är något som ska genomsyra skolan överlag, något som ska signaleras genom vilken atmosfär som skapas för eleverna och vilken anda som skolans verksamhet sker i. Det går också att se det som att det är skolans personal som har som uppgift att eleverna uppnår målen och skapar sig dessa kunskaper. Huruvida all personal avses eller enbart den pedagogiska framgår inte. Om det antas att det är pedagogerna som avses kan det då fortfarande anses oklart vilka av pedagogerna det är som har ansvaret, eller om det är något som samtliga pedagoger som arbetar i skolan har gemensamt ansvar för.

Dessa mål med rubriken *Skolan ska*, som för övrigt utgör den större delen av detta avsnitt, åtföljs av de frekvent förekommande rubrikerna *Alla som arbetar i skolan ska* samt *Läraren ska*. Eftersom det här har gjorts en uppdelning mellan vilka kunskaper som tilldelats *skolan*, *Alla som arbetar i skolan* respektive *läraren*, kan det ses som att skolan bör vara något annat än den samlade pedagogiska personalen eller enbart lärarna. *Skolan* har fått sin egen del åtskiljt från de övriga rubrikerna som handlar om personer inom skolan, varför skolan i det här fallet kan tolkas som något större. Tolkningar såsom om att det är själva skolväsendet, eller skolan som byggnad eller plats, som avses kan ses som relativt rimlig och legitim i det här fallet.

4.5. Skola och hem

Detta kan ses om en del som verkligen bör gälla för fritidspedagoger, då de inte sällan träffar barnens föräldrar både morgon och eftermiddag. Om delarna med rubriken *Läraren ska* återigen

ska antas gälla enbart lärare, så har fritidspedagogerna dock bara en enda riktlinje under denna rubrik, och det är att: *ösamarbete med elevernas vårdnadshavare så att man tillsammans kan utveckla skolans innehåll och verksamhet* (Skolverket, 2011, s. 16). Denna punkt handlar inte om elevens skolsituation, trivsel eller liknande utan de delarna står under *Läraren ska*. Detta kan tolkas som att det är läraren som ansvarar för att förmedla allt om elevens trivsel till hemmet, trots att personalen i fritidshemmet ofta träffar föräldrarna varje dag vilket inte alltid är fallet för lärarna.

Även under *Normer och värden* står att läsa att *Läraren ska ösamarbete med hemmen i elevernas fostran och klargöra skolans normer och regler som en grund för arbetet och för samarbete* (Skolverket, 2011, s. 13). Här handlar det om att klargöra saker för hemmen vilket har ansetts vara lärarens roll, detta kan tolkas som något som sker ganska ensidigt då läraren informerar hemmen. Fritidspersonalen däremot ska samarbeta så att de *tillsammans* kan utveckla verksamheten. Här står det inget om att det är något som ska *klargöras* för hemmen utan fritidspersonalen kan anses vara i princip likställda med vårdnadshavarna då de *tillsammans* ska *utveckla skolans innehåll och verksamhet* (Skolverket, 2011, s. 16). Den ovan nämnda riktlinjen under *Normer och värden* kan också läsas som att detta är vad fritidspedagogerna *inte* ska göra lika mycket som det är vad läraren *ska* göra. Om så är fallet kan det tolkas som att fritidshemmets personal inte ska klargöra några normer eller regler för hemmen utan det är lärarens ansvar. Detta kan anses säga något om synen på fritidshemmets makt eller inflytande, att de enbart har en riktlinje under rubriken *Skola och hem* och att den handlar om vad de ska göra *tillsammans* med vårdnadshavarna, inte någonting om vad de har ansvar för att framföra till dem eller liknande. Detta skulle återigen kunna tolkas som något som bidrar negativt till fritidspersonalens status.

4.6. Övergång och samverkan

Under *Övergång och samverkan* åtskiljs skola och förskola. Det skulle kunna tänkas att en läsare tolkar detta som att om förskola inte ingår i *skola* så ingår inte heller fritids. Och då är plötsligt alla delar där det står *Alla som arbetar i skolan ska* varken aktuella för förskola eller för fritids. Detta skulle dock innebära att läroplanens första två kapitel enbart gäller för lärare, vilket

de uttryckligen inte ska göra. Därför kan det ses som att det här handlar om två olika saker. *Alla som arbetar i skolan* kanske i högre grad handlar om själva skolväsendet eller skolans lokaler, medan åtskiljandet mellan skola och förskola kanske mer handlar om benämningar på olika delar av elevernas skolgång. *Förskola* skulle då kunna anses vara förskoleklassen, medan *skola* avser resten av grundskolan, alltså från årskurs 1 och uppåt. Ett annat sätt att se på det skulle kunna vara att fritids ingår så naturligt i begreppet *skola* att det inte ens behöver nämnas. Det kan därför vara rimligt att anta att fritids ingår i de delar som benämns *Alla som arbetar i skolan*.

Om både *Alla som arbetar i skolan ska* och *Läraren ska* gäller för både lärare och fritidshemmet så skulle nog som sagt ingen uppdelning av innehållet ha gjorts från första början. Dessutom är lärare som sagt vanligtvis inte en benämning på fritidspedagoger även om utbildningen heter *Tidigarelärare med inriktning mot fritidshem*. Så det rimliga att anta kan vara att delarna som rubricerats *Läraren ska* enbart gäller för lärare och inte för fritidspedagoger. Frågan som kvarstår är dock om dessa delar gäller för fritidspedagogerna när de träder in i en lärarroll, som när de går in i en klass, eller om de då fortfarande inte anses vara lärare. Om de då istället anses vara lärare när de går in i klasser så är frågan om delarna med rubriken *Läraren ska* då även ska gälla för dem, eller om de ska arbeta utifrån de mål och riktlinjer som de i vanliga fall anser gäller för dem.

Som nämnts ovan så står det under denna rubrik att *Läraren ska utveckla samarbetet mellan förskoleklass, skola och fritidshemö* (Skolverket, 2011, s. 16). Betyder detta att det enbart är läraren som ska ta initiativ och ansvar för samverkan med fritidshemmet, och inte åt det andra hållet? Under *Rektorns ansvar* står något liknande, vilket behandlas vidare längre fram i analysen.

4.7. Skolan och omvärlden

Det som kan anses vara intressant i den här delen är att den innehåller en rubrik som benämns *Studie- och yrkesvägledaren, eller den personal som fullgör motsvarande uppgifter, ska*. Detta skulle som så mycket annat i läroplanen kunna tolkas på flera olika sätt. Dels skulle det kunna ses som att studie- och yrkesvägledaren har högre status än vad fritidspedagogerna har, då denna

yrikesgrupp är omnämnd och till och med har en egen rubrik medan ordet *fritidspedagog* inte ens förekommer.

Det går också att se det som att fritidspedagogerna är en del av skolan på ett mer självklart sätt än studie- och yrkesvägledarna eftersom de inte behöver någon egen rubrik utan de är med hela tiden, förutsatt att det nu är så att fritidspedagogerna räknas in under *Alla som arbetar i skolan*. Denna del om studie- och yrkesvägledare innehåller bara två punkter medan fritidspedagogerna då har många fler, vilket snarare skulle kunna säga något negativt om studie- och yrkesvägledarnas status. Kanske kan det också ses som något som tas upp för att alla pedagoger i skolan ska veta vad som är studie- och yrkesvägledarens uppgift. Om så vore fallet skulle det kunna underlätta de övriga pedagogernas verksamhet vad gäller uppdelning av arbetsuppgifter och ansvar.

4.8. Elevernas ansvar och inflytande

I denna del talas det en del om undervisning, och om vi utgår ifrån att ordet *undervisning* i första hand gäller för lärare och inte för fritidspedagoger så är det plötsligt väldigt få av målen under *Elevernas ansvar och inflytande* som är aktuella för fritidshemmet. Alla mål under *Läraren ska* kan då anses gälla bara för lärare, detta eftersom flera av dessa punkter handlar om undervisning och undervisning är inte ett begrepp som vanligtvis förekommer i fritidsverksamheten. Detta åtminstone inte om vi ska se till de Allmänna råden som Skolverket (2007) gett ut för arbetet i fritidshem. Även andra under *Skolans mål är att varje elev* förekommande ord kan ses som typiska öskolbegrepp som kanske inte i första hand anses ha med fritidshemmet att göra, såsom *studier, utbildning och arbeta*.

Något annat som går att diskutera är om skolbarnen verkligen är *elever* när de befinner sig i fritidshemmet, eller om det då mer talas om dem som *barn*. Om fritidspedagogerna i större utsträckning använder sig av benämningen *barn* när skolbarnen gått från skolan till fritidshemmet på dagarna, istället för att benämna dem som *elever*, så kanske inte fritids alls tar till sig av delarna med rubrikerna *Skolans mål är att varje elev*. Då kanske de tänker att detta inte är något de ska ägna sig åt inom fritidshemmet.

Huruvida det är benämningen *barn* eller *elev* som främst används i fritidshemmet kan vara svårt att svara på, men en fingervisning kan vara de förekomster av ord i Skolverkets (2007) Allmänna råd som presenterats tidigare i studien. Ordet *elev* förekommer som sagt 8 gånger medan ordet *barn* är med 248 gånger. Att *barn* troligen är det mest förekommande begreppet i fritidshemmet till skillnad från ordet *elev* kan då anses vara troligt. Detta kan jämföras med en utav läroplanerna, exempelvis Lpo94, där ordet *barn* förekommer 4 gånger medan ordet *elev* finns med 102 gånger. Slutsatsen blir då att det troligtvis är vanligare att i skolan tala om barnen som *elever*, till skillnad från fritidshemmet som i större utsträckning talar om dem som *barn*.

Det går också att fråga sig vad som menas med ödet inre arbetet, som står under rubriken *Skolans mål är att varje elev*. Är det inre arbetet menat att gälla skolarbete och inte verksamheten i fritidshemmet, eller räknas fritidshemmets verksamhet in här? Att läroplanens författare väljer att skriva det *inre* arbetet istället för exempelvis enbart öarbetet i skolan kan ju säga något om vad som egentligen avses. Frågan är också vad som då *inte* räknas till det inre arbetet utan kanske kan benämnas det yttre arbetet. Återigen är det oklart vad som gäller för vem i läroplanen och vad som avses med den skrivna texten.

4.9. Rektorns ansvar

Under *Rektorns ansvar* står det att rektor har ansvar för att: *ösamarbetsformer utvecklas mellan förskoleklassen, skolan och fritidshemmet för att stödja varje elevs mångsidiga utveckling och lärande* (Skolverket, 2011, s. 19). Liknande riktlinjer har tidigare stått att läsa under delar med rubriken *Läraren ska*, medan det ingenstans finns något motsvarande för fritidshemmet. Detta skulle kunna förstås som att det är lärare och till och med rektor som ska utveckla samarbete med fritidshemmet, medan det inte står någonting om att det ska fungera lika åt det andra hållet.

Något som också står med som rektorns ansvar är att denne ska se till att: *öformerna för samarbete mellan skolan och hemmen utvecklas och att föräldrarna får information om skolans mål och sätt att arbeta och om olika valalternativ* (Skolverket, 2011, s. 19). Läroplanen tar alltså upp hur viktigt det är med kontakt med hemmen till och med när det gäller rektor, medan

det inte uttryckligen står någonting om att fritidshemmet delar detta ansvar. Något som kan vara en viktig fråga i sammanhanget kan då vara hur mycket rektorn träffar föräldrarna till skolbarnen, jämfört med vad fritidspersonalen gör. Allt detta kan anses säga något om fritidspedagogernas status i sin egen läroplan och då är det troligtvis, och tyvärr, inte på ett positivt sätt.

5. Diskussion

5.1. Resultatdiskussion

Vid författandet av ett dokument såsom skolans läroplan bör målet vara att skapa en text där ordval och formuleringar så långt det är möjligt skrivs på ett sådant sätt att risken för missförstånd minimeras. Det optimala vore att arbetande pedagoger, vilket vi författare till studien snart kommer att vara, inte skulle kunna läsa läroplanen på andra sätt än vad regeringen och läroplansförfattarna avsett vid skapandet av dokumentet. Pedagogerna kan, för att det inte ska bli alltför detaljstyrt, sedan samarbeta i arbetslag för att komma fram till hur läroplanens innehåll ska realiseras på bästa sätt utifrån de förutsättningar som finns på just den skolan.

Vad gäller skolans värdegrund, uppdrag, mål och riktlinjer bör det dock stå helt klart för all pedagogisk personal inom skolan vad det är som gäller, och vem som ska göra vad. Här anser vi att denna studies analys har visat att det finns mycket mer att önska när det gäller just denna tydlighet i läroplanen. Då målet med införandet av en läroplan gemensam för hela Sverige var att skolan skulle bli mer jämlik (Lindensjö & Lundgren, 2000), bör det vara läroplansförfattarnas yttersta intresse och avsikt att skapa ett dokument som sammanför Sveriges samlade kår av pedagoger. Läroplanen bör vara det som ger dem en trygg grund att stå på, där alla vet vad som förväntas av dem. När det gäller jämlikhet kan det anses vara långt kvar tills skolan blir jämlik för alla elever, men huruvida skolan är jämlik för dess pedagoger kan också diskuteras.

När det gäller just jämlikhet mellan pedagoger har det kommit fram mycket i denna analys som kan diskuteras vidare. Bland annat kan nämnas den ömsesidighet som det talas om under *Skolans uppdrag* i läroplanens första kapitel. Där står det att *Ött ömsesidigt möte mellan de pedagogiska synsätten i förskoleklass, skola och fritidshem kan berika elevernas utveckling och lärande* (Skolverket, 2011, s. 10). Som det också nämndes i analysen så framställs dock samverkan som något enbart lärare ska ansvara för, åtminstone är det bara under rubriken *Läraren ska* som det står någonting om detta. Om samverkan då bara framhålls som lärarens ansvar så kanske det inte alls finns något av denna *ömsesidighet* som det talas om i läroplanens första kapitel. Om uppfattningen då sedan tidigare har varit att fritidshemmet inte fått tillräckligt med utrymme i sin egen läroplan kan detta än mer bidra till att förstärka den synen.

Om fritidspedagogerna själva eller andra läser läroplanen och direkt eller indirekt lägger märke till att fritidshemmet har getts mycket begränsat med utrymme, och att fritidspedagogerna inte nämns över huvud taget, kan detta dessutom påverka yrkets status negativt. Då både förskolan och skolan har egna läroplaner men inte fritidshemmet så kan även det vara en bidragande faktor till att fritidspedagogernas status lätt hamnar längre ner än exempelvis lärarnas. För fritidshemmet så finns det utöver läroplanen endast de Allmänna råden (Skolverket, 2007) att följa, och då detta dokument benämns som *råd* så kanske det inte alls anses ha samma tyngd som läroplanen har. Råden kan vara bra att följa och ta till sig i arbetet inom fritidshemmet, men det kan också anses att den inte ger några direkta instruktioner för fritidspedagoger på samma sätt som läroplanen ger för lärare. Eftersom fritidspedagogerna arbetar i skolverksamheten så pass mycket vid samverkan utanför fritidshemmet så finner vi det väldigt märkligt att det inte finns någon egen läroplan till just fritidshemmet. Även fler och bättre riktlinjer skulle behövas för att förtydliga fritidspedagogernas uppdrag vid samverkan med skolklasser, och även deras uppdrag i största allmänhet.

För att fortsätta diskussionen om vad läroplanen *inte* tar upp när det gäller fritidspedagoger, så kan vi nämna de riktlinjer för samverkan mellan hemmet, föräldrarna och skolan som tas upp under *Skola och hem*. Där kan det ses som en självklarhet att fritidspedagogerna borde nämnas mer och att det tydligt ska stå att detta även är en viktig del för just fritidspedagogerna, men återigen så utelämnas fritidshemmet och dess pedagoger. I många fall så har personalen i

fritidshemmet betydligt mer kontakt med föräldrar och vårdnadshavare än vad klassläraren har. Fritidspedagogerna träffar föräldrarna mer kontinuerlig både på morgonen och på eftermiddagen, i de fall där barnen har plats i fritidshemmet och därmed lämnas och hämtas på fritidshemmet varje dag. Fritidshemmets personal får då en naturlig kontakt med barnets anhöriga varje dag på ett sätt som inte går att jämföra med den kontakt som klassläraren har till elevernas föräldrar och vårdnadshavare.

Trots detta är det lärarna som i läroplanen står som ansvariga för samverkan mellan skola och hem, medan fritidspedagogerna inte ens nämns. Detta ser vi som mycket märkligt och till och med upprörande då det verkligen kan anses underminera en av fritidshemmets viktigaste funktioner och främsta tillgångar, nämligen den dagliga kontakten med barnens familjer. Att detta inte uppmärksammas i läroplanen signalerar antingen okunskap, att arbetet i fritidshemmet inte värdesätts på samma sätt som lärarnas arbete gör eller att detta helt enkelt inte är något som regeringen och läroplansförfattarna har tänkt på.

I de Allmänna råden (Skolverket, 2007) står det också att: *Det är viktigt att personalen ösamarbetar med förskoleklass och skola så att olika kompetenser gemensamt bidrar till en bild av hur barnet fungerar i olika sammanhang, något som bör utgöra underlag för adekvata stödinsatser*ö samt att: *ötillsammans med barnet och barnets vårdnadshavare dokumenterar, följer upp och utvärderar stödinsatserna*ö (Skolverket, 2007, s. 30). Det står även att *öLäroplanen lyfter fram samarbete med barnets vårdnadshavare och föräldrar. Ett gott samarbete är en självklar del av fritidshemmets verksamhet och en viktig kvalitetsfaktor*ö (Skolverket, 2007, s. 32) och vidare att *öI läroplanen betonas vikten av samarbete mellan förskola, förskoleklass, skola och fritidshem*ö (Skolverket, 2007, s. 33). Allt detta stämmer till viss del, men i läroplanen utgår detta från läraren, inte från fritidshemmet. Inget av detta kan anses stå i läroplanen, då det där enbart är fokus på läraren och vad dennes ansvar är. Det står också mycket om samarbete mellan hemmet och fritidshemmet i de Allmänna råden, vilket som sagt inte förekommer alls i läroplanen förutom när det gäller lärarens uppgifter. Visst är det sant det som Skolverket skriver i de Allmänna råden, att samarbete med föräldrarna lyfts fram i läroplanen, men det står ingenting i läroplanen om att fritidshemmet skulle ha någon del i detta.

Detta skulle nästan kunna tolkas som att det i författandet av de Allmänna råden (Skolverket, 2007) vinklats vad läroplanen säger för att få det att låta som att det är bättre än vad det är. Det skulle också kunna vara så att läroplanen har lästs och tolkats på ett visst sätt, så att det som Skolverket skriver i de Allmänna råden för fritidshemmet är deras tolkning och därmed ösantö för dem. Om det dock är så att vissa delar valts ut ur läroplanen och skrivits fram som att de har en i läroplanen tydlig koppling till fritidshemmet så kan ju det ses som något som inte alls bidrar till att fritidshemmet ska få mer utrymme i sin egen läroplan, snarare tvärtom. Om Skolverket får det att låta som att fritidshemmet redan är inkluderat i läroplanen, och i större utsträckning än vad som faktiskt är fallet, så kanske det inte heller kommer att ske någon förbättring. Då kanske fritidspedagogerna fortsätter att inte nämnas i sitt eget styrdokument vilket bör vara något som starkt påverkar deras yrkesidentitet och status.

Vid upprepade tillfällen i läroplanens första två kapitel används som sagt rubriken *Alla som arbetar i skolan ska*. Detta skulle kunna tolkas som annan personal än den rent pedagogiska, det vill säga personal som städar eller arbetar i matbespisningen. Den tolkningen kan göras ganska lätt och ses som legitim, då även dessa människor öarbetar i skolanö. Även om det är annan personal som har ansvar för den pedagogiska undervisningen så träffar även dessa personer barnen varje dag och kan därför på flera sätt bidra till deras utveckling, inte minst socialt. Då läroplanen är ett dokument för skolans arbete med elever är det dock inte troligt att denna personal är vad som avses med rubriken *Alla som arbetar i skolan ska*, men en ökad tydlighet här skulle kunna underlätta läsningen och tolkningen.

Något som kan diskuteras här är också huruvida fritidshemmet kan räknas, och räknar sig själva, till skolan överhuvudtaget (och i det här fallet avses skolan som pedagogisk verksamhet, inte själva skolbyggnaden). Eftersom det i de Allmänna råden (Skolverket, 2007) står att öFritidshem omfattar skolfri tidö och att öFritidshemmets uppgift är att genom pedagogisk verksamhet *komplettera* skolan, erbjuda barn en meningsfull *fritid* och stöd i utvecklingenö (Skolverket, 2007, s. 11) kan det tolkas som att fritidshemmet inte räknas till skolan utan att det är ett komplement och något som barnen är en del av på sin fritid, alltså efter skoltid.

De Allmänna råden (Skolverket, 2007) menar också att: *Med skola avses förskoleklass och de obligatoriska skolformerna* (Skolverket, 2007, s. 10.) Visserligen står det också att fritidsverksamheten är: *oftast i varierande grad integrerad med förskoleklassen och den obligatoriska skolan* (Skolverket, 2007, s. 10), men med detta kan det avses att de är integrerade i skolan som byggnad. Även här har en åtskillnad gjorts mellan fritidshemmet och den obligatoriska skolan. Kanske menas det att fritids fortfarande är en del av skolan, men att fritidshemmet då ändå är något annat eftersom det inte är obligatoriskt. Att det med skolan skulle avses skolan som byggnad kan faktiskt vara en legitim tolkning, eftersom det i läroplanen vid flera tillfällen också står att läsa att *Skolan ska*. Detta skulle mycket väl kunna tolkas som själva skolbyggnaden och skolans olika lokaler, att det handlar om saker som inredning och möblering och vad det skickar för signaler till de elever som undervisas i dessa lokaler.

I de Allmänna råden (Skolverket, 2007) talas det om skolan som något avskilt från fritidshemmet, ändå bör *Alla som arbetar i skolan ska* gälla för fritidshemmet, eftersom de annars inte skulle ha några riktlinjer. Om det då trots allt inte menas att fritidspedagoger ingår i begreppet lärare, som så ofta är fallet under lärarutbildningen. Annars är det kanske så att det är alla som arbetar i skolbyggnaden som avses, då fritidshemmet ofta är integrerat med förskolan och skolans lokaler. Skolans personal behöver kanske inte vara det som läsaren av läroplanen automatiskt tänker på, dock är det troligen just den pedagogiska personalen som avses. De andra möjliga tolkningarna som kan göras kan dock betyda att författarna av läroplanen har skapat en del olyckliga och onödigt krångliga formuleringar som inte uttryckligen säger precis vad och vilka det är som avses.

Vad som här kan anses vara betydande är att om tidigare nämnda tolkning stämmer så kanske fritidsverksamheten inte ses som en del av skolan utan uppfattas som en egen verksamhet. Visserligen kanske de befinner sig inom skolans lokaler men de är inte en del av skolan och dess undervisande verksamhet. Då kanske fritidshemmet inte räknas in under alla de rubriker i läroplanen som rubricerats *Alla som arbetar i skolan ska*. Här kan *skolan* som sagt anses vara både skolan som byggnad och skolan som verksamhet och i båda fallen kan dessa delar läsas och förstås som något som inte har med fritidshemmet att göra. Om läsaren då gör sådana tolkningar kan även detta ses som olyckligt, då det innebär att mycket lite av läroplanens innehåll då kan

anses ha med fritidshemmet och dess personal att göra. Detta bör rimligtvis inte vara fallet då läroplanen utifrån sin titel ska vända sig även till fritidshemmet. Med de formuleringar som förekommer i läroplanen är det dock fullt möjligt att en läsare drar slutsatser som de ovan nämnda, nämligen att fritidshemmet inte ses om en självklar och viktig del av skolans verksamhet och gemenskap.

För att återgå till det som i analysen togs upp om samverkan, så kan vi nämna att det under utbildningen ingått betydligt mer diskussioner kring samverkan för den av oss som läser till fritidspedagog. För den av oss som läser till lärare har begreppet inte alls förekommit lika frekvent. Vid läsning av läroplanen kan det tolkas som att samverkan är något som i huvudsak är lärarens ansvar. Om det är så är det konstigt i sig eftersom samverkan rimligtvis bör vara något som är ett ansvar hos samtliga inblandade, men ännu mer märkligt är det då fritidspedagoger läser mer om samverkan under sin utbildning än vad lärare gör. Samverkan togs upp flera gånger under tiden då fritidspedagogerna läste inriktningskurserna och det var ständigt ett aktuellt ämne. Detta visar vilken stor betydelse samverkan har för fritidspedagogernas arbete. Det togs även upp hur främmande samverkan i allmänhet kan vara för lärare än vad det är för fritidspedagoger, det pratades om att i många fall så arbetar fritidspedagoger för samverkan medan lärare kan vara mer skeptiska till detta samarbete. En förklaring kan då vara den bristande kunskap om samverkan som lärare får med sig från utbildningen. Trots allt detta ligger som sagt ansvaret för samverkan mer hos lärarna än hos fritidspedagogerna, enligt läroplanen.

Att just samverkan vid så många tillfällen framhålls som en lärarangelägenhet (i och med att ordet oftast förekommer under delar med rubriken *Läraren ska*) kan i sammanhanget alltså ses som märkligt. Detta dels för att samverkan är ett begrepp som mer frekvent förekommit i utbildningen för den av författarna som läser till fritidspedagog, än för den som läser till lärare. Dels för att samverkan kan anses vara alla pedagogers gemensamma ansvar vid arbete i skolan. Vad beslutsfattarna och författarna bakom läroplanen haft för avsikter med det skrivna och för uppfattningar om textens budskap och tydlighet är inget som vi vet någonting om. Skulle de få frågan om de haft för avsikt att framställa samverkan som något som enbart är lärares angelägenhet eller ansvar skulle de dock med all sannolikhet säga nej. Rimligen bör de istället se det som att alla arbetande pedagoger inom skolan har ett gemensamt ansvar för att ömsesidiga

möten och en fungerande samverkan ska komma till skott. Detta utbyte leder med all sannolikhet till förbättringar av verksamheten och till utveckling för eleverna, även om det är något som skolans personal själva med sunt förnuft måste komma fram till. I läroplanen står det nämligen inte så.

Regeringen och läroplansförfattarna avsåg vid omarbetningen och införandet av den nya läroplanen troligtvis inte heller att utelämna fritidshemmet och fritidspedagogerna ur deras eget styrdokument. Sannolikt hade de inte heller för avsikt att i och med läroplanens innehåll och formuleringar inverka negativt på fritidspedagogernas status inom skolan. Så vad kan det då finnas för rimliga anledningar till att fritidshemmet knappt förekommer, och till att fritidspedagoger inte nämns över huvud taget?

I vår analys resonerade vi oss fram till att det rimligen bör vara så att fritidspedagogerna ingår under rubrikerna *Alla som arbetar i skolan*. Efter att ha gått igenom en mängd olika tolkningar och möjliga innebörder under analysens gång, så kan vi nu säga att det rimligtvis måste vara så att regeringen anser det som helt självklart att fritidspedagogerna ingår där. Personalen på fritids kallas i allmänhet inte för lärare även om deras utbildning gör det. Det skulle dock kunna förekomma synsätt där fritidspedagogerna också räknas till gruppen *lärare*. Vid en sådan tolkning kanske lärare, förskollärare och fritidspedagoger alla skulle kunna räknas in under rubrikerna som benämns *Läraren ska*. Dock blir då frågan vilka som skulle finnas kvar att höra till *Alla som arbetar i skolan ska*? Som tidigare nämnts så skulle då allt som står i läroplanen gälla för alla som arbetar inom skolan. Om så vore fallet skulle läroplanen troligtvis inte ha några uppdelningar mellan olika professioner över huvud taget.

Nu ser det dock ut som så att det förekommer uppdelningar av läroplanens innehåll, vilket gör att vi kan sluta oss till den tidigare nämnda och mest rimliga tolkningen. Denna tolkning är alltså att lärare och fritidspedagoger är åtskilda i läroplanen och har sina respektive delar som gäller för just dem och deras verksamhet. Dock skulle det, som också redan nämnts, kunna bli långt mycket tydligare vad i läroplanen som vänder sig till vilken profession inom skolan. Vad det handlar om är ju skolans uppdrag, vad verksamheten och undervisningen i skolan ska föra vidare till nästa generation och vad skolan som helhet har för mål och riktlinjer med sitt arbete. Lärare

kallas inte sällan för Sveriges viktigaste yrke, och uppdraget som skolan har är onekligen mycket betydande för vårt samhälle. Det bör då vara av yttersta vikt att alla som arbetar inom skolan med full förståelse kan läsa det styrdokument som ska ligga till grund för skolans verksamhet. Det bör även kunna gå att med säkerhet säga vem eller vilka det är som ska ansvara för vilken del av skolans uppdrag och mål, och vad som är gemensamt för alla. Så tydlig är dock inte läroplanen idag.

För att avsluta denna diskussion av analysen och dess resultat på ett positivt sätt kan nämnas en sista tolkning av läroplanens innehåll och hur den är disponerad och formulerad. Det kan nämligen också vara så att regeringen och författarna bakom läroplanen har så stor tillit till, och respekt för, pedagogers förmåga att själva tillgodogöra sig läroplanens innehåll på ett effektivt sätt och att göra kopplingar till sitt eget arbete. Kanske är det därför de inte har uttryckt sig klarare eller på något annat sätt än vad de har gjort i läroplanen. De litar till skolan och att de pedagoger som arbetar där ska förstå hur läroplanen ska läsas, förstås och användas i planeringen av den dagliga undervisningen. Kanske anses pedagoger vara så pass skärpta, insatta och engagerade i sitt arbete att de utan problem kan använda sig av läroplanen som sitt huvudsakliga styrdokument. De vet vilka delar, mål och riktlinjer som är aktuella för just deras pedagogiska arbete och vid osäkerhet kan de ta hjälp av varandra i arbetslaget.

5.2. Metoddiskussion

Som vi nämnde ovan i metoddelen så ville vi för att genomföra denna studie använda oss av en så fri analysmetod som möjligt för att kunna spekulera i och resonera kring olika möjliga tolkningar av skolans läroplan. Diskursanalys är en relativt ny metod, eller egentligen en samling olika metoder, som i metodlitteraturen framställs som något än så länge ganska öppet. Metoden har ännu inte getts några strikta definitioner och kanske kommer den inte heller att ges några sådana. Att metoden framställs som svårförklarad och att den har så många olika möjliga tillvägagångssätt har vi dock upplevt som något positivt vid genomförandet av denna diskursanalys. Genom att analysera läroplanerna utifrån den stora diskurs som vi anser att de hör hemma i, nämligen skolväsendet, så har vi känt oss fria att genomföra just den studie vi ville göra.

Denna analys kan sägas ha gjorts utifrån två olika diskurser. Den första är den som vi författare ingår i då vi har insikt i skolan genom våra respektive utbildningar, de praktikperioder vi haft ute på skolor och alla de tillfällen som vi har vikarierat på skolor och i fritidshem. Detta gör att vi befinner oss inom den kontext som skolan är och läser läroplanerna utifrån detta sammanhang som vi ingår i. Att vi själva är en del av diskursen ser vi som något som har bidragit positivt när vi har närläst och analyserat läroplanerna. Även läroplanen ingår i skolans kontext och i denna undersökning har de inte lästs som dokument isolerade från sitt sammanhang utan som texter som är viktiga för skolväsendet samtidigt som skolväsendet är viktigt för läroplanen, inte minst när vi vill försöka tolka och förstå den. Att se på läroplanerna utifrån den verksamhet som det är tänkt att de ska styra genom sina instruktioner, mål och riktlinjer kan diskussionen kring dem vidgas till att innefatta vilka följder olika tolkningar av läroplanens innehåll kan ge.

Den andra diskursen som har beaktats är den som de beslutsfattare och författare bakom läroplanen befinner sig i, hur de ser på skolan och dess olika professioner och hur de har tänkt när de har kommit fram till vilka förändringar som ska göras vid omarbetningen inför den nya läroplanen. Då vi vetat mindre om detta och därmed inte varit insatt i denna kontext på samma sätt som den tidigare, så har denna diskurs och dess inflytande över vår analys begränsats till att vara något vi samtalat löst kring och formulerat frågor utifrån. Den diskurs som vi lever och arbetar i genom vår insyn i skolvärlden är den som istället har varit viktigast under arbetet, och det är utifrån den som vi tycker att läroplanen bör vara mycket mer tydlig och klar. Om vi, som är insatta i skolan och dess verksamhet och utbildar oss för att arbeta inom skolan, tycker att läroplanen är svår att förstå och tolka, då kanske det är ännu svårare för exempelvis föräldrar som bättre vill förstå det dokument som ligger till grund för den skolverksamhet som är vardag för deras barn. Förhoppningsvis kan denna och andra studier i ämnet bidra till att förbättring sker på det här området.

5.3. Slutord

Den första delen, de två kapitlen vi har granskat i denna studie, av läroplanen Lgr11 är den som är mest oförändrad från Lpo94. Dock har det skett en del förändringar, några av dem har vi tagit

upp denna studie och många andra förändringar har lyfts fram i andra tidigare studier. Stora förändringar har också gjorts när det gäller kursplaner och betygssystemet i läroplanens tredje kapitel. Ändå är en av slutsatserna efter den undersökning och analys som vi har gjort att fritidshemmet fortfarande förekommer förvånande och upprörande lite i den läroplan som ska föreställa deras styrdokument.

Visst förekommer ordet *fritidshem*, men inga egentliga mål och riktlinjer är adresserade direkt till fritidshemmet och dess personal, och i de fall där det uttryckligen skrivs att någonting gäller för fritidshemmet så har vi visat att det kan finnas skäl att ifrågasätta hur mycket dessa delar faktiskt är anpassade till fritidshemmet och till fritidspedagoger i någon större utsträckning. Ordet *fritidspedagog* förekommer, som vi har nämnt vid upprepade tillfällen, över huvud taget inte alls. Detta går att jämföra med ord såsom *lärare* som förekommer genomgående och frekvent. Stora förändringar och omarbetningar av läroplanen har gjorts, ändå har det knappt skett någon förbättring alls när det gäller fritidspedagogers utrymme. Detta kombinerat med det faktum att det i skrivande stund inte är aktuellt att fritidspedagoger ska legitimeras, som förskollärare och grundskollärare ska, säger en hel del om den syn som finns när det gäller fritidshemmet och den status som fritidspedagoger har inom skolan, och i utbildningspolitiken.

En av denna studies slutsatser är med andra ord att fritidshemmet är starkt underrepresenterat i sin egen läroplan, och att ord såsom fritidspedagog inte förekommer över huvud taget, jämfört med ord såsom lärare, som används frekvent och genomgående. I det här fallet kan alltså det kanske viktigaste resultatet vara vad vi *inte* har hittat, med andra ord vad som *inte* tas upp i skolans styrdokument. En annan studie med liknande resultat är den av Engman och Janunger (2010), där även de har visat att det som *inte* hittas i en undersökning av läroplanerna kan vara det mest intressanta och givande.

En annan viktig slutsats är att läroplanen för den svenska skolan kan ge upphov till en mängd olika tolkningar när det gäller dess innehåll och vad det säger och inte säger. Att en så viktig text som skolans läroplan, som ska vara det vägledande och instruerande styrdokumentet för så många människor, är så pass oklar och rymmer så många olika tolkningsmöjligheter och tillfällen att läsa in mycket mellan raderna är olyckligt. Som nämndes i bakgrunden till denna

studie så har den frihet som de senaste två läroplanerna inneburit diskuterats av bland annat Linde (2006). Han skriver som sagt att: *öFriheten innebär också stora krav på lärare och skolledare att lokalt finna vägarna för att nå de mål som föreskrivits* (Linde, 2006, s. 6). Med detta som bakgrund kan förståelse av läroplanen ses som något än mer viktigt.

Syftet med denna studie har inte varit att göra fritidspedagogerna till offer för några omständigheter eller att svartmåla läroplanen eller dess författare eller påpeka fel och brister i styrdokumentet. Det har varit att peka på frågor och lyfta problem som har dykt upp och som vi har sett under arbetets gång. Hela tanken med studien har varit att vara kritisk och ifrågasättande vid närläsningarna av läroplanerna, och att vi skulle hitta så mycket som vi ser som tvetydigt, svårförståeligt och upprörande hade vi inte riktigt räknat med. Vår förhoppning är dock att denna och annan forskning på det här området kan leda till en förbättring när det gäller tydlighet i dokument såsom skolans läroplan, och när det gäller skolans olika professioner och deras status inom och utanför skolväsendet.

5.4. Förslag till fortsatt forskning

Ett intressant område för vidare forskning skulle kunna vara att se och tolka resultat likande de som presenterats i denna studie ur ett större perspektiv, exempelvis ett samhälls- eller framtidsperspektiv. Diskussionen skulle då kunna utökas med frågor kring hur samhället påverkas av hur skolans styrdokument är formulerade. Då pedagoger tolkar läroplanen och omsätter teorin i sin praktik, nämligen i skolans dagliga verksamhet, påverkar det barnen i skolan som sedan ska ut i samhället.

Pedagogers egna uppfattningar om sin verksamhet i förhållande till den nya läroplanen är också ett tänkbart forskningsområde. Hur de använder läroplanen i sitt arbete och i planeringen av sin verksamhet och hur de översätter läroplanens text till sin egen praktik. I en sådan studie skulle diskursen kunna vidgas till att innefatta flera pedagogers syn på, och uppfattningar om, sitt arbete och på de styrdokument som ligger till grund för det. Hur översätter pedagoger det som står i läroplanen till det egna arbetet i skolan? Hur applicerar de alla dessa mål och riktlinjer på konkreta undervisningssituationer, och hur vet vi att dessa mål har uppnåtts? Inte minst kan det

vara intressant och viktigt att ta reda på hur fritidspedagoger runt om i landet känner inför att inte vara omnämnda i sin egen läroplan.

Ett annat förslag är att mer ingående studera hur det går till vid utarbetandet och författandet av en ny läroplan. Om möjligt skulle det vara intressant om det forskades mer om de bakomliggande motiven och skälen till de förändringar som görs vid införandet av en ny läroplan. Hur tänker beslutsfattarna kring dokumentet och de olika sätt på vilket dessa kan läsas och förstås? Hur sker valet av vad som ska stå kvar och vad som ska tas bort? Hur ser de på den makt de har vid utformandet av detta skolans viktigaste styrdokument?

Att driva vidare användandet av diskursbegreppet kan också vara bra då den som tankeform kan vara mycket givande att arbeta med. Vi kan då på fler och bättre utvecklade sätt exempelvis studera olika objekt och fenomen utifrån det sammanhang eller den kontext som de ingår i. Mer forskning kan till exempel också göras kring hur läroplanens innehåll faktiskt realiserar i olika praktiska skolsituationer. Finns det tillfällen då pedagoger medvetet och direkt väljer ett visst mål ur läroplanen och planerar aktiviteter utifrån detta, eller vävs målen och riktlinjerna in i den dagliga verksamheten med allt vad en består av? Nämns exempelvis de i läroplanen förekommande normerna och värdena uttryckligen för eleverna i skolan eller för barnen på fritids, eller ingår det underförstått i saker som pedagogen säger och gör eller genom hur denne reagerar på olika situationer som uppstår i skolan? Med andra ord finns det många tänkbara infallsvinklar när det gäller fortsatt forskning kring skolan och dess läroplaner.

Referenser

Tryckta källor:

Backman, J. (2008) *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Bergström, G. & Boréus, K. (2005) *Textens mening och makt - Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Börjesson, M. & Palmblad, E. (red.) (2007) *Diskursanalys i praktiken*. Stockholm: Liber.

Egelund, N., Haug, P. & Persson, B. (2006) *Inkluderande pedagogik i skandinaviskt perspektiv*. Stockholm: Liber.

Linde, G. (2006) *Det ska ni veta! En introduktion till läroplansteori*. Lund: Studentlitteratur.

Lindensjö, B. & Lundgren, U. P. (2000) *Utbildningsreformer och politisk styrning*. Stockholm: HLS Förlag.

Skolverket (2007) *Allmänna råd för kvalitet i fritidshem*. Stockholm: Skolverket.

Elektroniska källor:

Engman, P. & Janunger, K. (2010) *Genusinhåll i läroplaner: En textanalytisk studie av Lpo 94 och Lgr 11* <http://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:391852> (Tillgänglig 2012-10-26).

Hedblad, R. (2011) *Skolan, individen, marknaden och demokratin: LGR11 - instrumentalisering på bekostnad av subjektivitet?* <http://su.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:512250> (Tillgänglig 2012-10-26).

Regeringen (2012) *Nya läroplanen sätter tydliga mål för lärare och elever* <http://www.regeringen.se/sb/d/12466/a/153375> (Tillgänglig 2012-10-03).

Skolverket (2012:a) *Vad krävs för att få legitimation?* <http://www.skolverket.se/fortbildning-och-bidrag/lararlegitimation/vad-kravs> (Tillgänglig 2012-10-03).

Skolverket (2012:b) *Fritidspedagog och behörighet* <http://www.skolverket.se/fortbildning-och-bidrag/lararlegitimation/vad-kravs/fritidspedagog-1.174994> (Tillgänglig 2012-10-03).

Skolverket (1994) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo94*. Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2011) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Fritzes.

Utbildningsdepartementet (SFS 2010:800) *Den nya skollagen - För kunskap, valfrihet och trygghet*.